

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZE HEYBELİADA

RUHBAN OKULU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

HAZIRLAYAN

Dr. Öğr. Üyesi Abdulkadir KIYAK Hümevra OKUTAN

MALATYA - 2019

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZE
HEYBELİADA RUHBAN OKULU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Abdulkadir KIYAK

Hazırlayan
Hümeyra OKUTAN

Jürimiz 04.07.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda bu Yüksek Lisans Tezi (oybirliği /oyçokluğu) ile başarılı bulunarak Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Dinler Tarihi Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

1. Prof. Dr. Sami KILIÇ
2. Doç. Dr. İbrahim AŞLAMACI
3. Dr. Öğr. Üyesi Abdulkadir KIYAK

İmza

İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih ve
.....sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Mehmet KUBAT
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	iii
ÖNSÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
KISALTMALAR	viii
ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE GAYESİ	ix
ARAŞTIRMANIN METODU	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

CUMHURİYET ÖNCESİ DÖNEMİ HEYBELİADA RUHBAN OKULU	6
1.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem Heybeliada Ruhban Okulu'nun Eğitim Faaliyetleri	10
1.2. Cumhuriyet Öncesi Dönemi Din ve Devlet İşleri Bağlamında Heybeliada Ruhban Okulu.....	14

İKİNCİ BÖLÜM

CUMHURİYET DÖNEMİ HEYBELİADA RUHBAN OKULU	23
2.1. Cumhuriyet Dönemi'nden Kapatılmasına Kadar Heybeliada Ruhban Okulu'nun Eğitim Faaliyetleri.....	23
2.2. Cumhuriyet Dönemi'nden Kapatılmasına Kadar Din ve Devlet İşleri Bağlamında Heybeliada Ruhban Okulu	26
2.2.1. Heybeliada Ruhban Okulu'nun Kapatılması.....	35
2.2.1.1. Okulun Kapatılması ile İlgili Tartışmalar	38
2.2.1.2. Okulun Yeniden Açılmasına Yönelik Girişimler	40
2.2.1.3. Heybeliada Ruhban Okulu ve Batı Trakya	50
2.2.2. Heybeliada Ruhban Okulu'nun Yeniden Açılması Hakkında Siyasi Tartışmalar.....	54

SONUÇ	60
KAYNAKÇA.....	63

ÖNSÖZ

Hıristiyanlığın ortaya çıkış sürecinden sonra 1054 yılında Hıristiyanlıkta meydana gelen bölünme neticesinde oluşan Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi'nin Türkiye'de sahip olduğu tek papaz okulu, Heybeliada Ruhban Okulu'dur. 127 yıl boyunca eğitim veren Heybeliada Ruhban Okulu, 1971 yılında özel yüksekokulların kapatılmasını öngören yasa sonucunda kapatılmıştır. Okulun kapatılmasının ardından, yüksekokul statüsünde olmadığı ve bu nedenle kapatılmasının haksızlık ve aynı zamanda Lozan Antlaşması'na aykırı olduğu gibi söylemler hala devam etmektedir.

Tezin birinci bölümünü, Heybeliada Ruhban Okulu'nun Cumhuriyet'ten önceki eğitim faaliyetleri ve Kurtuluş Savaşı yıllarında Heybeliada Ruhban Okulu'nun doğrudan veya dolaylı olarak desteklediği siyasi faaliyetleri; ikinci bölümünü ise, Cumhuriyet dönemi eğitim faaliyetleri, okulun içinde bulunduğu siyasi faaliyetler, okulun kapatılması ve tekrar açılması için yapılan girişimler konu edilmiştir.

Tez konumu seçerken isteklerimi göz önünde bulundurup bana her konuda yardımcı olan tez danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Abdulkadir Kıyak hocama ve çalışma sürecinde bana hep destek olan aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Heybeliada Ruhban Okulu, 1 Ekim 1844'te Patrikhane'ye bağılı olarak, Osmanlı İmparatorluğu döneminde, Patrikhane'nin din adamı ihtiyacını karşılamak için açılmış bir papaz okuludur. Uzun yıllar bu görevi yerine getiren okul, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması ve yeni devletin kurulmasıyla birlikte yeni bir sürece girmiştir. Lozan Antlaşması'yla birlikte Patrikhane'nin siyasi statüsünün kaldırılıp Türk Kurumu haline getirilmesi ile Heybeliada Ruhban Okulu'nun da uluslararası din adamı yetiştirme yetkisi elinden alınmıştır. Böylece Heybeliada Ruhban Okulu, Türkiye'deki Ortodoks azınlıkların dini vecibelerini yerine getirmesi için ihtiyaç olan din adamı yetiştiren bir okul olarak varlığına devam etmiştir.

1971 yılında Anayasa Mahkemesi'nin bütün özel üniversitelere “devlet denetiminde olma” şartını getirmesi ile yeni bir dönem başlamış oldu. Devlet denetimini kabul etmeyen Patrikhane, Heybeliada Ruhban Okulu'nun bir kısmı olan Teoloji Bölümü'nü tamamen kendi inisiyatiflerine bağılı olarak kapatmıştır. Okul, Heybeliada Özel Rum Erkek Lisesi adıyla devam etme kararı almıştır.

Patrikhane'nin “devlet denetimini” kabul etmemesi, günümüze kadar gelen Heybeliada Ruhban Okulu sorununu ortaya çıkarmıştır. Hâlâ kapalı olan okul için Patrikhane, Türkiye'deki diğer azınlıklara, hatta Türkiye'deki hiçbir kuruma verilmeyen ayrıcalıkların kendilerine tanınmasını isteyerek, okulun eski statüsüne kavuşmasını sağlayacak şekilde okula yabancı öğrenci ve öğretmen kabul edilmesini istemektedir. Bu imtiyaz talebi, Lozan Antlaşması'na ve Türkiye Cumhuriyeti kanunlarına aykırıdır. Buna rağmen Patrikhane'nin girişimleri, meseleyi uluslararası bir platforma taşımıştır.

Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması, diğer cemaatlerin de kendi teoloji fakültelerini açmak isteyebilecekleri gibi, daha sonra önü alınamayacak sorunları beraberinde getirebilir. Dolayısıyla, okul konusunda ortaya konulacak çözüm, “adalet ve eşitlik” çerçevesinde, tarihi gerçekler ışığında olmalıdır.

Anahtar kelimeler: Patrikhane, Patrik, Heybeliada Ruhban Okulu

ABSTRACT

The Halki (Heybeliada) seminary is a theological school opened on 1 October 1844 under the Patriarchate to educate clergyman for the patriarchate during the Ottoman Empire. The school, which had fulfilled this task for many years, went through a new process following the collapse of the Ottoman Empire and the establishment of the new state. Since the *Patriarchate's* political status was terminated by the *Lausanne Peace Treaty* which turned it into a Turkish Institution, the Halki Seminary has been unable to train new clergyman. So, it has continued its existence as a school that trains clergymen for Orthodox minorities in Turkey to practice their religious duties.

In 1971, a new period began when the Constitutional Court obliged all private universities to be “controlled by the state”. The Patriarchate, which did not accept state control, closed down the theology department, which is part of the Halki Seminary, on its own initiative. The school decided to operate as Private High School of Halki for Boys.

The Patriarchate's refusal to accept “state control” raised the issue of the Halki Seminary, which is still on agenda today. The Patriarchate expects to regain the previous status of the school and to be able to enroll foreign teachers and students requesting to be granted with exclusive privileges that are not provided for other minorities, or even any institution in Turkey. This demand for privileges contradicts with the Lausanne Treaty and codes of Turkish Republic laws. However, the initiatives of the Patriarchate brought the issue to the international platform.

Re-opening of the Halki Seminary may lead to significant problems that cannot be controlled later such as possible demands from other minorities to establish their own departments of theology. Therefore, the issue on re-opening of the school should be addressed in the light of the historical facts and “justice and equality”.

Key Words: Patriarchate, Patriarch, Halki Seminary

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AİHM	: Avrupa İnsan Hakarı Mahkemesi
HRO	: Heybeliada Ruhban Okulu
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
SÖPA	: Selanik Özel Pedagoji Enstitüsü
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurulu

ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE GAYESİ

Araştırmanın konusu, Fener Rum Patrikhanesine bağlı olarak 1844-1971 yıllarında Heybeliada'da faaliyet gösteren ve açık olduğu dönemlerde Fener Rum Patrikhanesi ekseninde, Ortodoks ilahiyat eğitimi veren "Heybeliada Ruhban Okulu" dur.

Çalışmamızın ana gayesi, ülkemizde son yıllarda sıkça tartışılan ve her zaman güncelliğini koruyan Heybeliada Ruhban Okulu hakkında, gerçek ve objektif bilgiler vermeye çalışmak ve bu sayede konuyla ilgilenen herkesin doğru bilgilendirilmesine katkı sağlamaya çalışmaktır.

Araştırmamız iki açıdan ele alınabilir, birincisi Patrikhane ve ona bağlı Ortodokslar açısından, ikincisi de Türkiye açısından. Bizim çalışmamız, Heybeliada Ruhban Okulu'nun tarihi, eğitimi ve yerine getirmeye çalıştığı misyon üzerine odaklanmaktadır. Bu konu, doğrudan bağlantısı bulunan Türkiye açısından da oldukça önemlidir. Zira Türkiye açısından Heybeliada Ruhban Okulu meselesi, Fener Rum Patrikhanesi, azınlıklar meselesi, dini özgürlüklerin sınırı ve din eğitimi gibi sorunlar dolayısıyla oldukça önem arz etmektedir.

Heybeliada Ruhban Okulu gerek mimari yapısı, gerek verilen eğitimi, gerekse siyasi anlamda birçok teze konu olmuştur. Biz de çalışmamızda Heybeliada Ruhban Okulu'nun kuruluşundan kapanışına kadar olan süreçte yürüttüğü dini, eğitim ve siyasi faaliyetlerini Dinler Tarihi kapsamında inceleyeceğiz.

ARAŞTIRMANIN METODU

Araştırmamıza konu olan Heybeliada Ruhban Okulu, teoloji eğitimi veren bir okul olması nedeniyle öncelikle dini kimliği ile ön plana çıkan bir kurumdur. Dolayısıyla her Şeyden önce bu müesseseyi, kurumun kendisini tanımladığı bu kimlikle tanımak ve araştırmak gerekmektedir. Bu yönüyle konu başta Dinler Tarihi ve Din Eğitimi gibi bilim dallarının ilgi alanına girmektedir.

Araştırmamızın Dinler Tarihi alanında yapılmış bir çalışma olması nedeniyle öncelikle bu alanın kendine özgü metotlarını kullanmaya çalıştık. Bu nedenle her bölümdeki konuyu kendi içerisinde tarihsel bir perspektifle ele alıp mevcut kaynaklarda verilen bilgilerden hareketle objektif olarak tasvir etmeye gayret ettik.

Konuyla ilgili kitaplar, makaleler ve dergilerin yanında, tarih sıralaması dikkate alınarak gazete arşivlerinden yararlanılmıştır. Ayrıca çalışma sürecinde bizzat Heybeliada Ruhban Okulu da ziyaret edilerek, okulun kütüphanesinden istifade edilmiştir. Ayrıca Rum Vakıfları Derneği (RUMVADER) Başkanı Andonios Parizyanos ile bir röportaj yapılarak konuyla ilgili bilgi alınmıştır.

GİRİŞ

Hıristiyanlık, inananların sayısı bakımından en büyük din topluluğudur. Önceleri Hz. İsa'ya tabii olanlara “Kardeşler, Ermişler veya İnananlar” anlamında kullanılan “Hıristiyan” kelimesi, İsa merkezli dine inananları nitelendirmek için kullanılmaktadır. Ayrıca “Hıristiyan” kelimesi, Filistin bölgesinde, Hz. İsa'dan sonra meydana çıkmış ve M.S. 46/47 yılından sonra yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır.¹

Hıristiyanlığın yayılması ile birlikte Hıristiyanlar arasındaki “Oğul” ile “Baba”nın aynı cevhere sahip olup olmadığı, İsa'nın insan olarak doğduğundan Hz. Meryem'e “İsa'nın Anası mı?”, yoksa “Tanrı Anası mı?” denilmesi gerektiği gibi inanç konusundaki anlaşmazlıklar, konsillerin toplanma nedeni olmuştur.² Bugünkü Hıristiyan inançları temelde dört konsilde kararlaştırılmıştır. İznik Konsili'nde İsa'nın tanrılığı, İstanbul Konsili'nde Ruhu'l-Küdü'sün tanrılığı, Efes Konsili'nde İsa'nın yalnız ilah olmadığı, ilahlık ve insanlık vasıflarından oluşup Bakire Meryem tarafından dünyaya geldiği, Kadıköy Konsili'nde ise Mesih İsa'nın bir tek tabiattan değil, birbirinden ayrı iki tabiattan meydana geldiği kararlaştırılmıştır.³

I. İznik Konsili'nde (325), bir kilisenin ekümenik (Evrensel) kabul edilmesi için bir havari tarafından kurulması kriter alınmıştır. Bu kritere uyan İskenderiye, Antakya, Roma Kiliseleri “Ekümenik Kilise” olarak kabul edilirken bu kritere sahip olmayan İstanbul Kilisesi, Hereclea (Ereğli) Metropolitliği'ne bağlı bir piskoposluk kilisesi olarak kabul edilmiştir.⁴ Konstantinopol'u kuran İmparator Konstantin, Doğu Hıristiyanlarının dini inançlarına cevap vermek amacıyla, 330 yılında bu şehri Doğu Roma İmparatorluğu'nun merkezi ilan etmiştir. Papalık makamına karşılık olacak dini makam olarak da Piskoposluğu, Patriklik yapmıştır. Böylelikle mezhep farkı olmasa bile siyasi olarak Doğu (İstanbul) ve Batı (Roma) olarak ikiye ayrılmış oldu.⁵

¹ Eroğlu, Ahmet Hikmet, Hıristiyanların Bölünme Sürecine Genel Bir Bakış, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: XXXXI, Sayı: 1, 2000, s. 309.

² Güngör, İsmail, Vatikan Misyon ve Diyalog, İlgili Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2006, ss. 26-27.

³ Yücedür, O. Seyfi, Hıristiyanlık İnançlarının Doğuşu, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Yayınları, Cilt: IV, s. 353.

⁴ Öncü, Cansel, Fener Rum Patrikhanesi Ve Faaliyetleri, Balıkesir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Karesi Tarih Kulübü Bülteni, 2007/1, s. 87.

⁵ Şahin, M. Süreyya, Fener Patrikhanesi ve Türkiye, Ötüken Yayınları, İstanbul 1996, s. 22.

II. İstanbul Konsili'nde (553) "Tanrı'nın ölümü bedende tattığı ve İsa'nın insanîyetinin aynı zamanda Tanrı olduğu" fikri kabul edilmiştir. 681 yılındaki III. İstanbul Konsili, İsa'da temiz bir insani iradenin varlığına kanaat getirmiştir. II. İznik Konsili'nde (787) ise, ikonlara tapınma kabul edilmiştir.⁶ İşte bu yedi konsil hem Roma, hem de İstanbul Kiliselerince genel konsiller olarak kabul edilmektedir. Özellikle daha sonra Ortodoks⁷ adını kendine genel isim olarak kabul eden İstanbul Kilisesi ve ona bağlı olan Doğu Kiliseleri bu yedi konsile çok bağlı kalarak, inançları ve ibadetlerini bu yedi konsil ışığında oluşturmuşlardır.⁸

Ortodoksların Kutsal Ruh'un yalnız babadan çıktığına inanmaları, Katoliklerin ise Kutsal Ruh'un hem Baba çıktığına hem de Oğul'dan inanmaları başta olmak üzere, Roma'nın kendini en yetkili makam olarak görmesi ve buna karşılık İstanbul Kilisesi'nin Kudüs, Antakya, İskenderiye, Roma ve İstanbul'un aynı yetkiye sahip olduğunu savunması gibi hem inanç hem de otorite anlamındaki uyuşmazlıklar zamanla Batı Roma İmparatorluğu'nda Papalık ve Doğu Roma İmparatorluğu'nda İstanbul Kilisesi'nin iki başlı idarenin iki başlı kilisesi olması sonucuna yol açmıştır.⁹ Bu anlaşmazlıklar ile ortaya çıkan bölünme ve parçalanmalar 1054 yılında İstanbul Kilisesi'nin kesin olarak ve tamamen Roma'dan ayrılması ile sonuçlanmıştır.¹⁰ Bu ayrılıkla birlikte Hıristiyan dünyası bir daha toparlanamayacak şekilde dağılmış ve bu ayrılık günümüze kadar devam etmiştir. Böylelikle Roma Katolik Kilisesi karşısında, ikinci bir grup olarak "Katolik Olmayan Hıristiyanlar" ortaya çıkmıştır.

Osmanlı Devleti'nin İstanbul Kilisesi ile bizzat tanışması ise 1453 yılında Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethetmesi ile olmuştur. Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u fethedince ilk işi Ortodoks Kilisesi'nin ayakta durmasını sağlayacak doğru politikayı belirleyip, boş bulunan Patriklik makamına yeni bir Patrik seçmek olmuştur. Fatih'in bu emri vermesi üzerine kilise başkanları kendi adetlerine göre oy çokluğu ile Georgius Scholarius Gennadius'u yeni patrik seçmiştir.¹¹ Papalık ile birleşme meselesi yüzünden

⁶ Aydın, Batı Ve Doğu Hıristiyanlığına Tarihi Bir Bakış, ss. 126-127.

⁷ Ortodoks kelimesi Grekçe olup, "doğru"(ortho) "kanaat"(doxa) anlamına gelmektedir. Bkz. Demirci, Kürşat, Bir Hıristiyan Mezhebi Olarak Ortodoksluğun Teolojisi, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2016, s. 2.

⁸ Aydın, Batı Ve Doğu Hıristiyanlığına Tarihi Bir Bakış, s. 127.

⁹ Hromadka, Joseph L., Doğu Ortodoksluğu, (Çev. Asistan Günay TÜMER), Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: XVII, ss. 243-248.

¹⁰ Ercan, Yavuz, Osmanlı Yönetiminde Gayrimüslimler, Turhan Kitabevi, Ankara 2001, ss. 55-56.

¹¹ Şahin, 1996, s. 52-53.

üstünlüğünü kaybeden Patriğe tanıdığı imtiyaz ve yetkinin sembolü olarak da İmparator Vasilev'den itibaren Bizans İmparatorlarının yaptığı gibi patriklik esasını kendi elleriyle vermiştir. Patriğin Rum tebaası üstündeki etkinliğini daha da arttırmak için Rum tebaaya, evlendirme, vergi toplama, doğum, defin, temsil etme gibi bazı ayrıcalıklar verilmiştir. Fatih Sultan Mehmet'in verdiği bu imtiyazlar ile Patrikhane eskisinden çok daha fazla güç ve otorite kazanmıştır. Patrikhane'ye verilen bu ayrıcalık ilerleyen dönemlerde tarihçilerin dediği gibi "devlet içinde devlet" olacak niteliktedir.

Fatih tarafından Patriğe kendi imzasıyla bir ferman verildiği ve bu fermanla şu ifadeler yer verildiği belirtilmektedir:

Kimse Patriğe tahakküm etmesin. Kim olursa olsun kimse kendisine ilişmesin. Patrik ve maiyetinde bulunan büyük rahipler her türlü hizmet-i umumiyeden müebbeden nağfur olsun. Kiliseleri camiye tahvil edilmesin, izdivaç ve definleri adet-i saireleri Rum Kilisesi usul-u kavaidine tevfikane ve kemakan ifa olsun, Paskalya yurtlarının icrasında devam olunarak bu münasebetle Fener yani Rum Mahallesi kapıları 3 gece açık kalsın.¹²

Fatih'in Patrikhane'nin konumunu daha da kuvvetlendirme amaçlarını şöyle özetleyebiliriz:

1. Patrikhane, Bizans'ın kurumudur, Bizans'a ait bu kurum artık Fatih'in emrinde ve tasarrufundadır. Aynı zamanda Patrikhanenin etki alanı içinde çok sayıda Hıristiyan bulunduğunu da unutmamak gerekir.

2. Hıristiyanlığın şu an içinde olduğu bölünmüşlüğü eğer canlı tutarsa, Papalığa karşı bir gücü elinde tutmuş olacak ve böylelikle hem elinde bir kozu olacak hem de Avrupa'da daha rahat yayılma imkânı bulacaktır.

3. İki kilisenin birleşmesi sonucunda hem Patrikhane siyasi statüsünü kaybeder hem de başını Papa'nın çekeceği olası bir Haçlı seferine neden olabilir. Bu nedenle hem kurumun devamı hem de cemaatinin denetimini bu yolla sağlanmış olacaktır.¹³

Kanuni Sultan Süleyman zamanında da bu imtiyazlar ve bu hoşgörü devam etmiştir. Hatta Kanuni ile aynı dönemlerde yaşayan Protestanlığın kurucusu Luther bile,

¹² Öncü, Cansen, Fener Rum Patrikhanesi ve Faaliyetleri, Balıkesir Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Karesi Tarih Kulübü Bülteni, Sayı:1, 2007, s. 89.

¹³ Macar, Elçin, Cumhuriyet Döneminde İstanbul Rum Patrikhanesi, İletişim Yayınları, İstanbul 2012, s. 40.

“Türkler gelip de Almanya’da adilane idarelerini acaba kuramazlar mı?” diyerek bu konudaki fikrini ve umudunu ifade etmiştir.¹⁴

1578-1669 yılları Osmanlı Devleti’nin Duraklama Devri’dir. Bu yıllarda Osmanlı toplumunun her kesiminde bir gerileme tespit edilebilir. Bu gerileme ise daha önce çeşitli vesilelerle kapitülasyon verilen bazı yabancı devletlerin amaçları ne olursa olsun hem Osmanlı Devleti’ndeki hem de Osmanlı Devleti sınırları dışındaki Hıristiyanlar üzerine fiili bir himaye rejimi kurmalarına neden olmuştur. Böylece yabancılara tanınmış bulunan kapitülasyon rejimi ile Hıristiyan tebaaya verilmiş imtiyazlar yavaş yavaş karışmaya başlamıştır. Tebaadan olan Hıristiyanlar yine eskisi gibi din ve ayinlerini serbest bir şekilde yapabildiği halde yabancı devletlerle yapılan anlaşmalarla birlikte din ve mezhep hususunda bir takım garantiler de verilmiştir.¹⁵

Devlet idaresinde meydana gelen bozukluğun ülke içerisinde karışıklıklara yol açması, kapitülasyonların kötüye kullanılması, Balkanlarda küçük grupları kapsayan milliyetçilik hareketlerinin, 1789 Fransız İhtilali ile bütün azınlıkları etkisine alan hürriyet fikirlerini ortaya çıkarması, Osmanlı Devleti’nin Müslüman bir devlet olmasının etkisi ile azınlıkların hürriyet fikirlerinin yanında Avrupa ve Hıristiyan tebanın azınlıkları dini anlamda kışkırtması ve bu konuda baskı uygulaması devletin bünyesini sarsan nedenlerin en belli başlıları olarak sayılabilir.¹⁶

XIX. yüzyılda milliyetçilik akımının güçlenmesi, Balkanlarda yeni devletlerin kurulmasına neden olmuştur. Ortodoks nüfusa sahip bu yeni devletler de, dinsel bağımsızlıklarını ilan ederek Fener Rum Patrikhanesi’nin vesayetinden kurtulmuşlardır.¹⁷ İlk olarak 1833’de Yunan Kilisesi özgürlüğünü ilan ederek ve Fener Rum Patrikhanesi’nden ayrılmıştır. Buna tepki gösteren Patrikhane, Yunan Kilisesinin bağımsızlığını ancak 1850’de tanımıştır.¹⁸

Milliyetçilik fikirlerinden hareketle kiliselerin bağımsızlıklarını ilan etmeleri, Hıristiyan dünyasında inanç konusunda devam eden tartışmalar ve Fener Rum

¹⁴ Şahin, 1996, s. 63.

¹⁵ A.g.e., s. 72.

¹⁶ Seyitdanlıoğlu, M. ve H. İncik, Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu, (1. Baskı), Phoenix Yayınevi, Ankara Nisan 2006, ss. 13-28.

¹⁷ Özel, Sibel, Hukuki Açından Heybeliada Ruhban Okulu Meselesi, İÜHFİM, Cilt: LXIV, Sayı: 1, 2006, ss. 29.

¹⁸ Cin, Turgay, Yunanistan Anayasasına Göre Devlet Kilise İlişkisi, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: XIX, Sayı: 2, 2017, s. 4.

Patrikhanesi'nin tüm bu olumsuzlukları kendi din adamını yetiştirerek aşabileceği düşüncesi ve bizzat isteği ile Sultan Abdülmecid'in buyruğuyla 1844 yılında Heybeliada'da bir Ruhban okulu açılmıştır.

Okul, kiliselerin din adamı ihtiyacını karşılamaya yöneliktir. 127 yıl süresince, yetiştirdiği din adamları ile Ortodoksların dini ve siyasi açıdan kontrol edip yönlendirilmesini sağlayan Heybeliada Ruhban Okulu, 1971 yılında "özel üniversitelerin devlet denetimi altına alınması kanunu" neticesinde kapatılmıştır.

Heybeli Ada Ruhban Okulu meselesi günümüzde hem ülkemizde hem de uluslararası arenada çok fazla gündem teşkil etmektedir. Patrikhane bu meseleyi azınlık haklarına müdahale edilmesi ve din adamı yetiştirme özgürlüklerinin elinden alınması şeklinde ele alıp, sözde uğradıkları haksızlığı her platforma dile getirerek, mensup oldukları ülkeyi karalamaktan geri kalmamışlardır. Konunun, ABD, Avrupa ve Yunanistan başta olmak üzere, sürekli dile getirilmesi ise, meselenin önemini daha da arttırmaktır.

Heybeliada Ruhban Okulu, Patrikhane'ye bağlı olarak Türkiye'de bulunan ilk ve tek Papaz okuludur. Bu okulun kapanmasından sonra Patrikhane, din adamı ihtiyacını diğer ülkelerden karşılamıştır. Fakat buna rağmen her fırsatta okulun açılmasını dile getiren Patrikhane ile Heybeliada Ruhban Okulu, biri diğeri olmadan bir bütün oluşturamayacak bir beden gibi düşünülür. Onları birbirinden ayırmak, aynı vücuda sahip olan kalple akciğeri birbirinden ayırmak gibidir. Bu organizmanın kalbi olarak adlandırılan şey, Ortodoks dünyanın en yüce ruhani merkezi ve başı olan Patrikhanedir. Onun akciğeri ise Heybeliada Ruhban Okulu'dur.¹⁹ Şu an Patriklik görevini halen sürdüren Patrik Bartholomeos'un, 1968-1972 tarihlerinde Heybeliada Ruhban Okulu'nda müdür yardımcılığı görevinde bulunmasını da iki kurum arasındaki bağlılığın bizzat görünen bir yüzüdür.²⁰

Bu çalışmada, okulun açılması, okuldaki eğitim ve siyasi faaliyetleri, okulun kapatılması ve tekrar açılması için hem ülkemizde hem de uluslararası arenada yapılan faaliyetlere yer vererek, konuyu tüm boyutlarıyla ortaya koymaya çalışacağız.

¹⁹ İnci, Salih, Dinler Tarihi Açısından Heybeliada Ruhban Okulu'na Genel Bir Bakış, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, (Doktora Tezi), Konya, 2007, s. 66.

²⁰ Atlas Tarih, sayı 17, Aralık 2012- Ocak 2013, s. 90.

BİRİNCİ BÖLÜM

CUMHURİYET ÖNCESİ DÖNEMİ HEYBELİADA RUHBAN OKULU

Heybeliada Ruhban Okulu, ilk olarak 809 yılında, 16.936 metrekarelik bir alanda, Heybeliada Ümit Tepesi üzerinde Despotlar Manastırı ve Okulu olarak hizmete açılmıştır. 860-862 yılları arasında Karadeniz'den gelen Rus Kozak akıncıların yağmasına uğraşmıştır. Patrikhane'nin internet sitesinde bu manastırın ilk defa IX. yüzyılda İstanbul Patriği Aziz Fatios tarafından kurulduğu belirtilmektedir. 1063 yılında Bizans İmparatoriçesi Katarina Komnini tarafından bu manastıra hediye edilmiş olan el yazması bir İncil üzerinde "Heybeliada (Yunanca adı ile Halki) Aya Triada Manastırı" ifadesi kullanılmıştır.²¹

Günümüz Türkiye'sinde daha çok "Heybeliada Ruhban Okulu" olarak bilinen bu eğitim kurumu, kurulduğu günden itibaren birbirine yakın farklı isimlerle anılmıştır. Okuldan, farklı tarihlere ait Osmanlı Devlet arşivlerinde; "Rum Milletine Mahsus İlmi Kelam Mektebi", "Papaz Mektebi" ve "Ruhban Mektebi" diye söz edilmektedir. Osmanlı Döneminde farklı tarihlerde (1845, 1853, 1857, 1867, 1903) Rumca yayımlanan okul nizamnamelerinde ise okulun adı, "Büyük İsa Kilisesi'nin Teoloji Okulu" olarak geçmektedir.²² 1951 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığınca hazırlanan yönetmelikte okuldan "Heybeliada Rum Rahipler Okulu" olarak bahsedilmektedir. Aynı tarihli bu yönetmeliğin Rumca çevirisinde ise okulun adı "Heybeliada Rahipler Okulu" şeklinde geçmektedir.²³

Fransız İhtilali'nin yaydığı fikirlerden etkilenen Ortodoks devletleri kendi kiliselerini kurmaya başlamıştır. Ortodoks devletlerin kendi kiliselerini kurması, böylelikle dini birliğin sağlanamaması ve sonuçta Fener Rum Patrikhanesi'nin manevi üstünlüğünü kaybetmesi endişesi bir ruhban okulu kurma fikrini gündeme getirmiştir. Açılacak bu okul ile Fener Rum Patrikhanesi hem Hristiyan dininin teolojik konularında birliği sağlamayı hem de kendi ideolojisinde yetişecek papazlar ile Ortodoks ülkelerinin

²¹ Yalçın, Emruhan, Son Haçlı Kalesi: Heybeliada, (1. Baskı), Elips Yayınları, Ankara 2009, s. 41.

²² İnci, 2007, s. 55.

²³ A.g.e., s. 55

kontrolünü sağlamayı amaçlamıştır.²⁴ Kurulduğu yıllarda Ortodoks dünyasının her türlü dini ihtiyacını karşılayacak düzeyde din adamı yetiştirilmesi isteğiyle okul açılmıştır. Okulun açılmasını gerektiren başlıca nedenleri maddeler halinde şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Papaz Yetiştirme: Patrikhane'nin ve Ortodoks cemaatin ihtiyaç duyduğu kaliteli Ortodoks Ruhaniler yetiştirme ihtiyacı.

2. Literatürde Yenilik: Kilise ve dini geleneğe ait (dogmaların dışındaki) literatürün, dönemin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde yeniden yorumlanması gerekliliği.

3. Sistematik Eğitim: Dini ilimlerin daha düzenli hale getirilmesi için sistematik bir eğitimin verilmesi düşüncesi.

4. Düşünce Üretimi: Her dönemde ortaya çıkan Hıristiyanlık karşıtı felsefi fikirlere, karşıt cevap verebilecek, üst düzey fikir ve düşünce üretimi ihtiyacının karşılanmak istenmesi.

5. Katolik ve Protestan Tehdidi: Avrupa destekli Katolik ve Protestan misyonerlerin, Batı kiliselerinde çok iyi yetiştirilip, Ortodoks cemaat arasında misyon faaliyetlerine yönelmeleri.

6. Patrikhaneye Muhalif Din Anlayışına Karşı Durma Çabası: Yunanistan'da Atina Kilisesi'nin bağımsızlık ilanı.

7. Uzun vadede düşünülen bir diğer amaç da kiliseleri birleştirmektir.²⁵

Patrikhane, kiliseler üzerinde yavaş yavaş zayıflamaya başlayan etkisini tekrar sağlayabilmek için öncelikle kendi din adamı ihtiyacını sağlayacak ve sonrasında da yetiştirilen din adamlarının dünyaya yayılması ile ortaya çıkan ayrılıkçı veya karşıt düşünceleri bertaraf etmek amacındadır. Bu konuda öncü olan kişi Patrik IV. Yermanos'tur; Heybeliada'da Umut Tepesi'nde Bizans zamanından kalma Aya Triada Manastırı'nda, Ekim 1844 tarihinde Heybeliada Ruhban Okulu'nu açmıştır.²⁶ Manastır

²⁴ Yıldırım, Münir, Dünden Bugüne Heybeli Ada Ruhban Okulu Sorunu ve Etrafındaki Tartışmalar, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: XV, Sayı: 2, 2006, s. 386.

²⁵ İnci, 2007, s. 95-97

²⁶ Elçin, M. ve Mehmet A. Gökaçtı, Heybeliada Ruhban Okulu'nun Geleceği Üzerine Tartışmalar ve Öneriler, Tesev Yayınları, İstanbul 2005, s. 5.

Sultan Abdülmecid'in Cemaziyel Evvel ayı 1259 tarihli buyruğuyla Teoloji Okulu olarak yapılandırılmış ve 8 Ekim 1844'de derslere başlanılmıştır.²⁷

Osmanlı Devleti, her alanda sahip olduğu adaleti, eğitim ve öğretim konusunda da göstermiştir. Eğitim ve kültür kurumlarını açma ve yönetme hakkına Osmanlı Devleti'nde yaşayan bütün insanlar sahiptir. Müslümanlara ait okullar, Müslüman hayırseverler, zenginler ve cemaatler tarafından nasıl destek görüyorsa, azınlık okullarına da azınlıkların destek vermesine devlet izin vermiştir. Aynı izin okullarda eğitimi kimin vereceği konusunda da geçerli olmuştur. Neredeyse her kilisenin yanında azınlık okulu bulunmaktaydı ve okullarda eğitimi, kiliselerin papazları vermekteydi.²⁸

Heybeliada Ruhban Okulu'nda okutulan dersler hakkında bilgi vermeden önce şunu belirtmek zorundayız ki, derslerin isimleri ve türleri, farklı zamanlarda yayımlanan okul yönetmeliklerinde değişiklik arz etmektedir. Ancak burada adı geçen dersler, bazen isimleri farklı olmakla beraber genel olarak hemen her dönemde var olan temel dini derslerdir:²⁹

1. Tefsir Alan Dersleri ('Ερμηνευτικός Κλάδος)

Eski Ahide Giriş (Είσαγωγή τήν Παλαιάν Διαθήκην)

Yeni Ahide Giriş (Είσαγωγή τήν Καινήν Διαθήκην)

Eski Ahit Tefsiri (Εξηγητική τής Παλαιάς Διαθήκης)

Yeni Ahit Tefsiri (Εξηγητική τής Καινής Διαθήκης)

Tefsir Bilimi (Ιερά Ερμηνευτική)

K. Mukaddes Kritiği (Ιερά Κριτική)

İbrani Arkeolojisi (Εβραϊκή Αρχαιολογία)

2. Tarih Alan Dersleri(Ιστορικός Κλάδος)

Kilise Tarihi (Εκκλησιαστική Ιστορία)

Bağımsız Ortodoks Kiliseler Tarihi (Ιστορία τών Όρθοδόξων Αυτόκεφάλων

Έκκλησιών)

²⁷ Özel, 2006, s. 29.

²⁸ Yıldırım, 2006, s. 387.

²⁹ Vasiliu Stavridu, *Ι Ιερα Theologikis Sholi tis Halkis Mia Sinoptiki Theorisis*, Patrikhane Yayınları, Selanik, 1994, s.46-47

Patroloji (Πατρολογία)

Hristiyan Arkeolojisi (Χριστιανική Αρχαιολογία)

Hristiyan Mimarisi (Χριστιανική Αρχιτεκτονική)

3. Sistematik Alan Dersleri (Συστηματικός Κλάδος)

Dogmatik (Δογματική)

Simbolik (Συμβολική)

Apoloji (Απολογητική)

Dogmalar Tarihi (Ιστορία των Δογμάτων)

Hristiyan Ahlaki (Χριστιανική Ηθική)

4. Pratik Alan Dersleri (Πρακτικός Κλάδος)

Kilise Hukuku (Εκκλησιαστικόν Δίκαιον)

Liturji (Λειτουργική)

Katihitik (Κατηχητική)

Pimantik (Ποιμαντική)

Omilitik (Ομιλητική)

Ansiklopedik Teoloji (Εγκυκλοπαιδεία τής Θεολογίας)

5. Diğer Dersler

Felsefe Tarihi (Ιστορία τής Φιλοσοφίας)

Ahlak Felsefesi (Φιλοσοφική Ηθική)

Bizans Musikisi (Βυζαντινή Μουσική)

Sağlık Bilgisi (Υγιεινή)

Beden Eğitimi (Γυμναστική)

1.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem Heybeliada Ruhban Okulu'nun Eğitim Faaliyetleri

Heybeliada Ruhban Okulu, 1844 yılında Osmanlı Döneminde Sultan Abdulmecid'in buyruğuyla açılmıştır. Okul, Patrikhane'nin Ruhban eksiğini tamamlamak için yetiştirilecek öğrencilerin donanımlı bir ruhban olabileceği düzeyde eğitim verildiği bir teoloji okulu olarak açılmıştır.

Heybeliada Ruhban Okulu, açılışından kapatılma sürecine dek farklı eğitim evrelerinden geçmiştir. Bu evreler dört temel grupta toplanmıştır: İlk iki evre Osmanlı Devleti dönemi içerisinde kalmaktadır. Birinci dönem (1844-1919), kuruluş ve gelişme dönemidir. Lise ve Teoloji bölümlerinden oluşmaktadır. İkinci dönem (1919-1923), akademi dönemidir. Lise kısmı kaldırılıp yerine 5 yıllık bir akademi kurulur. Başarısız bir deneme dönemi olmuştur.³⁰

Okul kuruluşundan itibaren, 1845, 1853,1857, 1867, 1903 ve 1951 yıllarında yönetmelik yayınlanmıştır ve okul bu yönetmeliğe göre idare edilmiştir. 1844-1845 yılında okul iki sınıfla eğitime başlar, sonraki yıllarda birer sınıf ilave edilir ve 1847-1848'de sınıf mevcudu dörde çıkarılmıştır. Heybeliada Ruhban Okulu ilk açıldığında lise kısmı yoktu, okul üç yıllık teoloji okulu olarak açılmıştır.³¹

1845 Yılı Yönetmeliğine Göre Heybeliada Ruhban Okulunda Verilen Dersler³²

1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf
Yunanca	Yunan Dili ve Edebiyatı	Kilise Hukuku
Latince	Latince	Teoloji ve Kilise Babaları Tar.
Matematik	Matematik	Pimantik Teoloji
Coğrafya	Azizler Arkeolojisi	Mesleki Tatbikat
Genel Tarih	Tefsir Bilimi	
Felsefe	Dini Ahlak	
Din ve Kilise Tarihi	Fizik	
Dogmatik Teoloji		

³⁰ Yıldırım, 2006, s. 387.

³¹ Özyılmaz, Emre, Heybeliada Ruhban Okulu, Tamga Yayıncılık, Ankara 2000, s. 35.

³² Heybeliada Ruhban Okulu'nda verilen dersler ve derslerin içerikleri ile ilgili Türkçe kaynak Salih İnci'nin "Heybeliada Ruhban Okulu'na Genel Bir Bakış" adlı doktora tezidir. Ayrıntılı bilgi için bakınız.

1853 Yılı Yönetmeliğine Göre Heybeliada Ruhban Okulunda Verilen Dersler

1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf
Kutsal Katihitik	Kutsal Metin Tahlilleri	Kilise Tarihi	Kilise Tarihi	Dogmatik Teoloji	Dini Ahlak	Kilise Hukuku
Din Tarihi	Yunanca	Yunan Dili ve Edeb.	Felsefe	Felsefe	Ermineftiki	Pimantik Teoloji
Yunanca	Latince	Latince	Yunan Dili ve Ed.	Yunan Dili ve Ed.	Tefsir Bilimi	Teoloji Konuları
Fransızca	Fransızca	Fransız Dili ve Edeb.	Şiir ve Edebiyat	Latin Dili ve Ed.	Patroloji	Omilitik Çalışmaları
Türkçe	Türkçe	Slavca	Latin Dili ve Ed.	Slav Dili ve Ed.	Din Tarihi	
Aritmetik	Geometri	Türkçe	Slavca	Ritorik	Ritorik Çalışmaları	
Kilise Musikisi	Coğrafya ve Kronoloji	Cebir	Türkçe	Azizler Arkeolojisi	Slav Dili ve Edebiyatı	
Siyasi Tarih	Siyasi Tarih		İleri Fizik	Edebi Metinler		
Yunanca Edebi Metinler	Yunanca Edebi Metinler		Yunanca Edebi Metinler	Ritorik Analizleri		
Kilise Musikisi	Kilise Musikisi					

1853 yılı yönetmeliğinde okulun sadece Teoloji Okulu olarak kalmadığını görmekteyiz. 1852 yılına kadar sadece lise mezunları okula kabul edilirken, bu tarihten itibaren okulda verilen eğitim 7 yıla çıkarılmış ve lise eğitimi de dâhil edilmiştir. Yani okulun ilk dört senesi lise, sonraki üç senesi teoloji ihtisas bölümü olarak devam etmiştir. Okulda 1853’de Türkçe dersi konmuştur. Farklı ülkelere mensup öğrencilerin de eğitim için gelmesi, zamanla dil sorununu ortaya çıkarmıştır. Öğrenciler Yunanca bilmediği için dersler İbranice, Arapça hatta Ermenice verilmiştir. 1847’de Bulgar kürsüsü kurulmuştur. Slavca eğitimi ise 1855 Kırım Savaşı’na kadar sürmüştür.³³

1857 Yılı Yönetmeliğine Göre Heybeliada Ruhban Okulunda Verilen Dersler

Bu yönetmelikteki derslerin çoğu bir önceki ile aynıdır. Sadece bazı derslerde farklılıklar vardır. Bunlar; ikinci sınıfta okutulan “Coğrafya ve Kronoloji” dersi yerine

³³ Gülen, Nejat, Heybeliada, (2. Basım), Tekin Yayınevi, Ankara 1985, s. 137.

“Matematik, Fiziki Coğrafya ve Kronoloji” konulmuş, “Yunanca Edebi Metinler” dersi de “Basit Metinler” şeklinde değiştirilmiştir.

Beşinci sınıftaki “Azizler Arkeolojisi” dersi yerine “Eski ve Yeni Ahide Giriş” dersi, altıncı sınıftaki “Slavca” dersi yerine de “İbrani Arkeolojisi” dersi konulmuştur.

1867 Yılı Yönetmeliğine Göre Heybeliada Ruhban Okulunda Verilen Dersler

1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf
Din Tarihi	İera Katihisis	Kilise Tarihi (I-IX. yy)	Kilise Tarihi	Dogmatik Teoloji	Dini Ahlak	Pimantik, Katihitik
Yunanca	Yunanca	Yunan Dili ve Edeb.	Teolojiye Giriş	Tefsir Bilimi	Patroloji	Kilise Hukuku
Teorik Aritmetik	Latince	Latince	Antropoloji	Pratik Felsefe	K. Mukaddes Tefsiri	Teoloji Metinleri
Fransızca	Geometri	Cebir	Yunan Dili ve Ed.	Yunan Dili ve Ed.	Omilitik	Omilitik Çalışmaları
Siyasi Coğrafya	Fransızca	Siyasi Tarih	Latin Dili ve Ed.	Latin Dili ve Ed.	Felsefe Tarihi	
Kilise Musikisi	Siyasi Tarih	Coğrafya ve Kronoloji	Slavca	Slavca	Bulgarca	
Edebi Metinler	Kompozisyon Yazma		Türkçe	Türkçe	Türkçe	
Kilise Musikisi	Kilise Musikisi		Ritorik	Teoloji Çalışmaları	Teoloji Çalışmaları	
			Edebi Metinler			

1867 yılı yönetmeliğinde yer alan derslere baktığımızda ilk kez Bulgarca dersi konulduğunu görmekteyiz. 1873 yılından 1885 yılına kadar okul sekiz sınıfa çıkarılmış, 1885 yılında ise sekizinci sınıf lağvedilmiş ve sekizinci ve yedinci sınıf öğrencileri aynı zamanda okuldan mezun olmuşlardır. 28 Haziran 1894 tarihinde İstanbul ve civarında meydana gelen büyük depremde okul tamamen yıkılmıştır. Bu yıkımdan dolayı derslere devam edilemediğinden, öğrenciler okuldan ayrılarak memleketlerine dönmüşlerdir.³⁴

Okulun yeniden yapılmasını Fenerli zenginlerden Pavlos Sikılıçı Stefanovic üzerine almış ve 25 Şubat 1895’de Patriğe bir mektup yazarak okulun yeniden yapılması için 10.000 lira vereceğini bildirmiştir. Binanın dışarıdan görünümü, okulun inşasını

³⁴ Özyılmaz, 2000, ss. 35-36.

üstlenen Pavlos Stefanovic'in hatırasına onun adının baş harfinin Yunanca karşılığı "Π" (Pi) şeklinde yapılmıştır. Aya Triada Kilisesi de okulun orta yerinde bulunmaktadır. Binaya üstten bakıldığında kilisenin "Π" (Pi) harfinin tam ortasında "E" harfi bulunmaktadır. Bunun da Pavlos Stefanovic'in karısı Eleni'nin ilk harfi olduğu şeklinde bir rivayet edilir.³⁵

6 Ekim 1896 tarihinde Patrik VII. Antimos tarafından merasimle açılan Heybeliada Ruhban Okulu, Sultan II. Abdulhamid'in iradesi ile ayın 21. gününde derslere başlamıştır.³⁶

1903 Yılı Yönetmeliğine Göre Heybeliada Ruhban Okulunda Verilen Dersler

1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf
Din Tarihi	Katihitik	İbrani Arkeolojisi	Ansiklopedik Teoloji	Kilise Tarihi	Kilise Tarihi	Kilise Tarihi
Yunanca	Yunanca	Yunanca	Eski Ahid'e Giriş ve Tefsiri	Patroloji	Tefsir Bilimi	Pimantik
Matematik	Latince	Latince	Yunanca	Tefsir Bilimi	Dogmatik	Hristiyan Arkeolojisi
Eski/Antik Uluslar Tarihi	Matematik	Matematik	Latince	Dogmatik	Hristiyan Ahlakı	Apoloji
Siyasi Coğrafya	Yunan ve Roma Tarihi	Fizik	Matematik	Yeni Ahid'e Giriş	Omilitik	Simbolik
Türkçe	Hayat Bilgisi	Mantık	Psikoloji	Yunanca	Patroloji	Hukuk
Fransızca	Türkçe	Bizans Tarihi	Fizik	Hukuk (Nomika)	Kilise Hukuku	Tefsir Kursları
Musiki	Fransızca	Türkçe	Son Dönem Siyasi Tarih	Felsefe Tarihi	Hukuk	
Latince	Musiki	Rusça	Türkçe	Rusça	Felsefe Tarihi	
		Fransızca	Rusça		Felsefi Ahlak	
		Musiki	Fransızca			
			Musiki			

1867 yılı yönetmeliğinde olan Bulgarca dersi, 1903 yılı yönetmeliğinde kaldırılmıştır. Bulgarların Patrikhane'den ayrılmasını önlemek amacıyla Bulgarca

³⁵ Gülen, 1985, s. 138.

³⁶ Özyılmaz, 2000, ss. 36-37.

dersinin konulmuş ve bu ayrılık önlenemeyince de bu derse yer verme gereği duyulmamıştır.

8 Mayıs 1918'de Heybeliada'daki Deniz Harp Okulu binasının yetersiz kalması nedeni ile Bahriye Nezareti okula el koymuştur. Bahriye Nezareti'nin bir yetkilisi okul müdürlüğüne yakında bir kurulun gelip kıymet takdir edeceğini, okulun değerinin ödeneceğini, binanın boşaltılması için 8 gün süre tanındığını bildirmiştir. Ruhban okulu öğrencileri de Aya Yorgi Manastırı'na gönderilmiştir.³⁷

30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi imzalandıktan sonra Bahriye öğrencileri Papaz okulundan çıkartılmışlar ve 29 Aralık 1918'de Papaz Okulu öğrencileri tekrar okullarına dönmüşlerdir.³⁸

Lise ve Teoloji bölümlerinden meydana gelen Heybeliada Ruhban Okulu'ndan, 1919 yılında lise kısmı kaldırılmıştır. Okul, beş sınıflı "Akademi" statüsüne dönüşmüştür. 1922-1923 yıllarında İstanbul Rumlarının güzide sınıfı Yunanistan'a göç ederken bu okul öğretmenlerinden bir bölümü de Türkiye'den ayrılmak durumunda kalmıştır. Bu sebepten dolayı Yunan Hükümeti, Heybeliada Ruhban Okulu'nun muadeletini bir derece indirmiş; bu olay sebebiyle buradan mezun olanlara artık ilahiyat doktoru yerine, öğretmen unvanı verilmeye başlanmıştır.³⁹

1.2. Cumhuriyet Öncesi Dönemi Din ve Devlet İşleri Bağlamında Heybeliada Ruhban Okulu

1919-1923 yılları, ülkeyi işgal eden emperyalist güçlere rağmen milli bir direnişin milli bir destana dönüştüğü yıllardır. Ülkenin işgal altında olması, başta Anadolu olmak üzere bütün yurttaki Milli bir mücadele dönemi başlatılmıştır.⁴⁰

30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından ardından İngiliz, Fransız ve İtalyan askerleri Anadolu'yu işgal ederken, Yunanistan da 15 Mayıs 1919 da

³⁷ A.g.e., s. 38.

³⁸ Gülen, 1985, s. 140.

³⁹ Özyılmaz, 2000, ss. 39-41.

⁴⁰ Kurtuluş Savaşı (1919 – 1922) yıllarında Patrikhane yoğun ve açık bir şekilde Osmanlı karşıtı siyasal faaliyetler içinde bulunarak, Yunanistan'ın yanında yer almıştır. Dolayısıyla Heybeliada Ruhban Okulu'nun da bu dönem, siyasi faaliyetlerinin çok daha yoğun olduğu bir dönemdir. Bu nedenle, Heybeliada Ruhban Okulu'nun Cumhuriyet öncesi dönemdeki siyasi faaliyetlerine Kurtuluş Savaşı yıllarından başlamanın daha doğru olacağı düşüncesindeyiz.

İzmir'e çıkar. Patrikhane ise 24 Mayıs'ta İzmir'in işgal edilmesi ile duyduğu mutluluk ve minnet duygularını içeren bir tebliğ yayımlamıştır.⁴¹ İşgal sırasında İzmir Metropoliti olan Hirisostomos daha sonra işgalin gerekçesini haklı göstermek için Müslümanların Hıristiyanları nasıl katlettiği ile ilgili Fransızca bir kitap yayımlamıştır.⁴²

Osmanlı Hükümeti ile hiçbir bağının kalmadığını açıklayan Patrikhane, Rumların 1919 seçimlerine girmesine izin vermeyerek İstanbul Rumlarından "İstanbul Mebusları" adı altında kendi mebuslarını seçmelerini istemiş ve 7 Eylül 1919'da 40 mebus seçilmiştir. O zamanlarda Heyet-i Temsiliye Reisi olan Mustafa Kemal, seçilen bu mebusların Patrikhane'nin bölücü faaliyetlerini hızlandıracağına dikkat çekerek, bunların her türlü faaliyetlerinin sıkı bir denetim altında tutulması gerektiği hakkında İstanbul Hükümeti'ni uyarmıştır.⁴³ 1919 Temmuz ayında ise Patrikhane adeta bağımsızlığını daha doğrusu hâlâ nereye bağlı olduğunu ve kime hizmet ettiğini Patrikhane'nin kapısına çifte kartallı Bizans bayrağı asarak ilan etmiştir.⁴⁴

12 Şubat-10 Nisan 1920 yılında barış antlaşmaları hazırlamak için I. Londra Konferansı toplanır. 14 Şubat 1920 de Dorotheos, Lloyd George'a yazdığı mektupta; İstanbul'u Türklerin savunmadığını, koruyamadığını, kötü idare ettiğini ve bundan dolayı zaten manevi olarak değerli olan bu şehrin Yunanistan topraklarına katılmasını istemiştir. Eğer bu isteği kabul edilmez ise ikinci bir istek olarak İstanbul mandasını istediklerini açıkça belirtmiştir.⁴⁵ Bunlarla da yetinmeyen Patrikhane, 22 Şubat 1921'de Rumların "yıllardır çektiği eziyetlerin" bitirilmesi için bizzat Londra Konferansı'na telgraf ile başvurmuştur.⁴⁶

Ülkenin her tarafı işgal edilmesi ve devletin düştüğü zor durumlar neticesinde 10 Ağustos 1920 yılında Sevr Antlaşması imzalandı. Sevr Antlaşması ile Osmanlı'nın toprakları paylaşılmıştır. Ayrıca bu antlaşma, Osmanlı'daki gayrimüslimlere çok geniş haklar tanımaktadır ve bu hakların hayata geçirilmesi hususunda İttifak Devletleri'ne her

⁴¹ Macar, 2012, ss. 68-69.

⁴² A.g.e., s. 69.

⁴³ Atalay, Bülent, Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi'nin Siyasi Faaliyetleri (1908-1923), Tativ Yayınları, İstanbul 2001, s. 120.

⁴⁴ Şahin, 1996, s. 214.

⁴⁵ Macar, 2012, s. 73.

⁴⁶ Şahin, 1996, s. 226.

türlü tedbiri alma hakkını vermektedir.⁴⁷ Böylece Patrikhane “Megalo idea⁴⁸”nın gerçekleştirilmesi hususunda çalışmalarının meyvesini almaya başlamıştır.

Patrikhane propagandasını sürdürürken, çeteler de Türk topraklarında zulümlerine başladılar. Asilerin başında ise Amasya ve Samsun bölgesi Metropoliti Yermanos ile Trabzon metropoliti Hrisantos vardı.⁴⁹

Kurtuluş Savaşı ile birlikte işlerin tam tersine dönmesi ve Büyük Taarruzun zaferle sonuçlanmasından sonra İtilâf Devletleri, TBMM’ne ateşkes teklifinde bulundular. Türk Ordusu ile İngiliz işgal kuvvetleri arasında zaman zaman gerginlikler yaşandıysa da görüşmeler 11 Ekimde uzlaşmayla sonuçlanmıştır. Mudanya Mütarekesi ile gelecekte yapılacak antlaşmaların da zemini hazırlanmış oldu. “Kurtuluş Savaşı” ile alınan zaferler Lozan’a giden engelleri kaldırdı. Sevr Antlaşması’nın uygulanmasının mümkün olmadığını gören İtilaf Devletleri, Türkiye ile barışı sağlamak için Lozan’da 20 Kasım 1922’de toplanmıştır ve görüşmeler başlamıştır.⁵⁰ Lozan görüşmelerinde ele alınacak konuları kısaca özetleyecek olursak; sınırların oluşturulması, Osmanlı borçları, Boğazlar meselesi, savaş tazminatı, azınlıkların durumu, kapitülasyonlar, Patrikhane, yabancı okulların durumudur.

Lozan görüşmeleri sürerken, 1 Aralık 1922 tarihinde Fener Rum Patriği olan Meletios⁵¹, Türk gazetecileriyle görüşme sırasında Türklerin yüce gönüllülüğüne vurgu yaparak son derece alttan alır bir şekilde açıklamalarda bulunmuştur.⁵² Açıklama şu şekildedir:

Türkler ve Rumlarla ilgili olarak düne ait ne varsa unutamım, yeni bir sayfa açalım. Artık Patrikhane sadece dini işler ile ilgilenecektir. Geçmişte çok hata yaptık. Bundan sonra Türkler ve Hıristiyanlar arasında dostluk köprüsü olmaya hazırız. Daha önce Rumlar tarafından yapılanlar bir cinnet hali idi. Türkler aynı şeyi bize karşı tekrarlamayacak kadar geniş gönüllüdür. Şu anda Türklere karşı

⁴⁷ <https://antlasmalar.com/sevr-antlasmasi-maddeleri/> (05.03.2019)

⁴⁸ Megalo İdea, Yunanca ‘büyük ülkü’ anlamında olup günümüzde de yaşatılan ve hedeflenen bir hayaldir. Yunanlıların geçmişte yaşamış olduklarını iddia edilen toprakları başkent İstanbul (Konstantinopolis) olacak şekilde ele geçirip eski Bizans’ı diriltip ve iki kıtalık, beş denizli büyük bir Yunanistan kurmak, idari olarak tasavvur edilmektedir. İki kıtalı beş denizli ifadesindeki kıtalardan maksat, Yunanistan ve Batı Anadolu’dur. Beş deniz ise; Karadeniz, Ege Denizi, Akdeniz, Marmara Denizi ve İyon Denizi’dir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Şahin, M. Süreyya, Fener Patrikhanesi ve Türkiye, Ötüken Yayınları, İstanbul 1996.

⁴⁹ Şahin, 1996, s. 227.

⁵⁰ Yıldırım, Seyfi ve Sofuoğlu, Adnan Siyasi Faaliyetleriyle Osmanlı’dan Cumhuriyet’e İstanbul Rum Ortodoks Patrikhanesi, Köksav Yayınları, Ankara, 2010, s. 186-188

⁵¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Güllü, Ramazan Erhan, Patrik Meletios Metaksakis ve İstanbul/Rum Ortodoks Patrikhanesi (1921-1923), Ötüken Yayınları, İstanbul 2017

⁵² Yalçın, 2009, s. 45.

hürmetimiz çok daha fazla artmıştır. Çünkü onlar verdikleri mücadele ile yaşamaya hakları olduğunu bütün dünyaya ispat ettiler.

Meletios'un bu endişelerinin kaynağı hiç şüphe yok ki Türk Heyeti'nin Lozan'da, Patrikhane'nin Türkiye sınırları dışına çıkarılması konusunda tavizsiz ve ısrarlı olmalarıydı.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarında, Osmanlı Devleti'nin gayrimüslimlere verdiği bütün ayrıcalıklar kaldırıldı. Artık Patrik sadece ruhani işlerle uğraşacaktı. Türkiye'de sürekli siyasi kurum gibi hareket eden Patrikliğin Türkiye'de kalmasının da önemi kalmamıştı.

20 Kasım 1922 yılında Lozan görüşmeleri başladı fakat aradan 1 ay geçmesine rağmen Türk Heyeti'nin tavizsiz tutumundan dolayı hiçbir mesele çözümlenmemişti. Lozan'da dolaylı olarak Patrikhane meselesi ilk defa 1 Aralık 1922 tarihinde Lord Curzon'un başkanlığında toplanan "Ülke ve Askeri Meseleler Komisyonu" adıyla anılan Üst Komisyon'da ele alındı.⁵³

12 Aralık 1922 tarihinde azınlıkların korunması ile ilgili yapılan oturumda İsmet Paşa, bugün gelinen noktanın tamamen Patrikhane'nin kendi politikasının sonucu olduğunu söyleyerek, Patrikhane'nin ülke sınırları dışına çıkartılmasını yinelemiştir. Buna karşılık Yunan temsilcisi Politis, Türk yönetimi altında Rumların uzun bir süre aleyhte faaliyetlerine rağmen huzur içerisinde yaşadıklarını söylemiştir.⁵⁴ Türk Heyeti'nin tavizsiz tutumuna karşılık ise İngiliz Heyeti, "Patrikhane'nin bir Osmanlı kurumu olduğu ve İstanbul'dan çıkarılması halinde bütün Hıristiyanların rencide olacağı", Fransız Heyeti, "Patriğin aynı zamanda İstanbul Başpiskoposu olduğu için Ortodoks cemaatin başsız bırakılmayacağı" görüşlerini beyan etmişlerdir. ABD, Romanya ve Sırbistan da "hoşgörülü olmak" üzerine durup, Patrikhane'nin İstanbul'da kalmasını istemişlerdir. Yani Türk Heyeti'ne karşı Yunan Heyeti'ni desteklemiştir.⁵⁵ Bu tartışmalar üzerine müzakerelerin kesilmesi tehlikeleri ortaya çıkmıştır.⁵⁶ Lozan'daki diğer meseleler⁵⁷ zorda kalmış oluyordu.

⁵³ Atalay, 2001, ss. 202-203.

⁵⁴ A.g.e., ss. 202-203.

⁵⁵ Yıldırım, S. ve A. Sofuoğlu, 2010, ss. 189-195.

⁵⁶ Şahin, 1996, s. 266.

⁵⁷ Sivil rehinelere geri verilmesi, savaş tutsaklarının mübadelesi, nüfus mübadelesi için bkz. Yıldırım, S. ve A. Sofuoğlu, 2010, ss. 189-190.

Lozan'da görüşmeler sırasında ortaya çıkan gelişmeler, görüşülen konular ve verilen hükümler konusunda meclisi bilgilendirme görevi Hariciye Vekâleti Vekili Rauf Bey'e verilmiştir. Bu sayede konuların müzakere edilerek hem Meclisin hem de bu sayede kamuoyunun dikkatinin de sürekli olarak güncel olması sağlanmıştır.⁵⁸ Türk kamuoyunu Lozan Barış Konferansı hakkında bilgilendirme görevi ise Lozan Murahhas Heyetinden Hasan Bey'e verilmiştir. Lozan'dan Türkiye'ye gönderilen Hasan Bey, 1 Ocak 1923 tarihinde meclis gizli oturumunda konferansın halledilemeyen ve halledilemediği takdirde görüşmelerin kesilmesine kadar varacak anlaşmazlıkları açıklamıştır.⁵⁹

Lozan'da bu tartışmalar devam ederken Atatürk ise 20 Ocak 1923 tarihinde Hakimiyet-i Milliye Gazetesi'nde verdiği beyanatta, Patrikhane'nin “*bir fesad ve hıyanet ocağı*” olduğunu söyleyerek, mutlaka sınırlarımızın dışına çıkarılması gerektiğini belirtmiştir.⁶⁰ İsmet Paşa ise “*Türkiye'deki bütün Rumların mübadeleye tabi tutulmasını ve Patrikhane'nin Türkiye dışına çıkartılmasını*” söylemiştir.⁶¹ Bütün bu açıklamalara rağmen, hâlâ tartışılan tavizlerle birlikte Lozan Antlaşması⁶², 24 Temmuz 1923 tarihinde TBMM ile Birleşik Krallık, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan, Portekiz, Belçika, Romanya, Bulgaristan ve Yugoslavya temsilcileri arasında imzalanmıştır.⁶³

Lozan Antlaşması; mali hükümler, ekonomik hükümler, siyasal hükümler, ulaşım yolları ve sağlık konuları ve çeşitli hükümler adlı beş bölümden oluşmaktadır. Siyasal hükümler bölümünün üçüncü kesimi azınlıkların korunması ile ilgilidir. Dolayısıyla Lozan Antlaşması'nın azınlıklar, Patrikhane ve yabancı okullar ile ilgili maddeleri 38.-45. maddeleridir:

Madde 38 — *Türkiye Hükümeti, doğum, milliyet, dil, soy, ya da din ayırt etmeksizin, Türk halkının tümünün yaşam ve özgürlüklerini tam olarak korumayı yükümlenir. Türkiye'nin tüm halkı, kamu düzenine ve genel ahlak ile bağdaşmayan her din, mezhep ya da inancın, gerek genel gerek özel biçimde özgürce kullanılması hakkına sahip olacaktır. Müslüman olmayan azınlıklar, tüm Türk uyruklulara uygulanan ve Türk Hükümetince milli savunma veya kamu düzeninin korunması*

⁵⁸ T.B.M.M. Gizli Celse Zabıtları, Devre I, Cilt: III, 25 Aralık 1922, ss.1146-1163.

⁵⁹ T.B.M.M. Gizli Celse Zabıtları, Devre I, Cilt: III, 1 Ocak 1923, ss.1169-1197.

⁶⁰ Şahin, 1996, s. 263.

⁶¹ Atalay, 2001, ss. 200-201.

⁶² Öztürk, İbrahim Sadi, Mondros, Sevr, Lozan Andlaşmaları, Ankara Ticaret Odası, ss. 255-258.

⁶³ <https://antlasmalar.com/sevr-antlasmasi-maddeleri/>, (05.03.2019)

için ülkenin her yerinde ya da bir kısmında alınan önlemler saklı kalmak koşulu ile özgür seyahat ve yer değiştirme hakkından yararlanacaklardır.

Madde 39 — Müslüman olmayan azınlıklara mensup Türk uyrukluların, Müslümanlarla özdeş medeni ve siyasal haklardan yararlanacaklardır. Türkiye'nin tüm halkı, din ayırt edilmeksizin, yasa önünde eşit olacaktır. Din, inanç veya mezhep farkı hiçbir Türk vatandaşının yurttaşlık ve siyasal haklardan yararlanmasına ve özellikle kamu hizmetlerinde çalışmasına, memurluğa ve yukarı derecelere ulaşmasına, ya da çeşitli meslekleri ve teknik işleri yapmasına bir engel oluşturmayacaktır. Herhangi bir Türk yurttaşının gerek özel ya da ticaret ilişkilerinde, gerek din, basın ya da her türlü yayın konusunda ve gerek toplantılarda herhangi bir dili serbestçe kullanmasına karşı hiçbir sınır konulmayacaktır. Resmi dilin varlığı kuşkusuz olmakla birlikte, Türkçeden başka dil ile konuşan Türk yurttaşlarına yargıçlar önünde kendi dillerini sözlü olarak kullanabilmeleri için gerekli kolaylıklar gösterilecektir.

Madde 40 — Müslüman olmayan azınlıklara mensup olan Türk yurttaşları hukuk bakımından ve fiilen öteki Türk yurttaşlarına uygulanan işlemlerin ve sağlanan güvencelerin tıpkısından yararlanacaklar ve özellikle, harcamaları kendilerince yapılmak üzere, her türlü yardım, dinsel ya da sosyal kurumları, her türlü okul ve benzeri öğretim ve eğitim kurumları kurma, yönetme ve denetleme ve buralarda kendi dillerini özgürce kullanma ve dinsel ayinlerini serbestçe yapma bakımından eşit bir hakka sahip bulunacaklardır.

Madde 41 — Genel öğretim konusunda Türk Hükümeti, Müslüman olmayan yurttaşların önemli bir oranda yerleşmiş oldukları kentler ve kasabalarda, bu Türk yurttaşlarının çocuklarının ilkokullarda kendi dilleriyle öğretim görmelerini sağlamak üzere, gerekli kolaylığı gösterecektir. Bu hüküm Türk Hükümetinin söz konusu okullarda Türk dilinin öğretilmesini zorunlu kılmasına engel olmayacaktır.

Müslüman olmayan azınlıklara mensup Türk yurttaşlarının önemli oranda buldukları kentlerde ya da kasabalarda, bu azınlıklar Devlet bütçesi, Belediye ya da benzeri bütçelerde eğitim, din, ya da yardım amacıyla genel gelirlerden verilecek paralardan yararlanma ve ödenek ayrılması konusunda hakça bir pay alacaklardır. Söz konusu paralar ilgili kurumların, yetkili temsilcilerine ödenecektir.

Madde 42 — Türkiye Hükümeti Müslüman olmayan azınlıkların aile ya da kişi statüleri konusunda, bu sorunların sözü geçen azınlıkların törelerine göre çözümlenmesine uygun her türlü hükümleri koymayı kabul eder. İşbu hükümler Türkiye Hükümeti ile ilgili azınlıklardan her birinin eşit sayıda temsilcilerinden oluşan özel Komisyonlarda düzenlenecektir. Anlaşmazlık olursa, Türkiye Hükümeti ile Milletler Cemiyeti Meclisi, birlikte, Avrupalı hukukçular arasından bir üst hakem atayacaktır.

Türkiye Hükümeti söz konusu azınlıkların Kiliseleri, Havraları, mezarlıkları ve öteki dinsel kurumlarına her türlü koruyuculuğu göstermeyi yükümlenir. Bu azınlıkların bugün Türkiye'de bulunan Vakıflarına ve dinsel ve yardım kurumlarına

her türlü kolaylığı gösterecek ve izinleri verecek ve yeni dinsel ve yardım kurumları kurulması için, benzeri öteki özel kurumlara sağlanmış olan gerekli kolaylıklardan hiçbirini esirgemeyecektir.

Madde 43 — Müslüman olmayan azınlıklara mensup Türk yurttaşları, inançlarına aykırı ya da dinsel ayinlerini bozucu herhangi bir işlem yapmaya zorlanamayacakları gibi, hafta tatilleri gününde Mahkemelerde hazır bulunmaktan ya da herhangi bir yasal işlemin yapılmasından kaçınmaları nedeniyle, onların hiç bir hakkı ortadan kalkmayacaktır. Bununla birlikte, bu hüküm söz konusu Türk yurttaşlarının, kamu düzeninin korunması bakımından, öteki tüm Türk yurttaşlarının bağlı olduğu yükümlerden bağışık kalmayacaktır.

Madde 44 — Türkiye, işbu kesimin yukarıdaki maddelerinin, Türkiye'nin Müslüman olmayan azınlıklarına ilişkin bulunduğu ölçüde, uluslararası toplumu ilgilendirici nitelikte yükümler getirdiğini ve onların Milletler Cemiyetinin güvencesi altına konulmasını kabul eder. İşbu hükümler Milletler Cemiyeti'nin çoğunluğunun onayı olmaksızın değiştirilemeyecektir. Britanya İmparatorluğu, Fransa, İtalya ve Japonya Milletler Cemiyeti'nin çoğunluğu tarafından işbu maddeler konusunda, yöntemine uygun biçimde, çoğunlukla kabul edilecek olan her hangi bir değişikliği reddetmemeyi bu Antlaşma ile yükümlenirler.

Türkiye, Milletler Cemiyeti Meclisi üyelerinden her birinin bu yükümlülüklerden her hangi birine aykırılık olması ya da olma tehlikesi üzerine, buna Meclisin dikkatini çekmeğe yetkili olacağını ve Meclisin, duruma göre, uygun ve etkin sayılacak bir davranışta bulunabileceğini ve yönerge verebileceğini kabul eder. Bundan başka, Türkiye, işbu maddelere ilişkin hukuksal ya da edimsel sorunlarda, Türkiye Hükümeti ile bağlı öteki devletlerden her hangi biri ya da Milletler Cemiyeti Meclisi üyelerinden her hangi bir devlet arasında görüş ayrılığı ortaya çıkınca bu anlaşmazlığın, Milletler Cemiyeti Antlaşmasının 14. maddesi uyarınca, uluslararası nitelikte bir anlaşmazlık gibi sayılmasını kabul eder.

Türkiye Hükümeti bu türden olan her hangi bir anlaşmazlığın, öteki Taraf istemde bulunursa, uluslararası daimi Adalet Divanına götürülmesini kabul eder. Daimi Divan kararı istinaf edilemeyip Milletler Cemiyeti Antlaşması'nın 13. Maddesi uyarınca verilmiş bir kararın güç ve hükmünün tıpkısına sahip olacaktır.

Madde 45 — İşbu Kesim hükümleri ile Türkiye'nin Müslüman olmayan azınlıkları için tanınan haklar, Yunanistan tarafından da, kendi topraklarında bulunan Müslüman azınlığa tanınmıştır.

Lozan Antlaşması'na bu maddelerine baktığımız zaman, azınlıklara verilen tüm ayrıcalıklar kaldırılıp Türk vatandaşlarla aynı haklara sahip olması sağlanmış ve sonuçta Türkiye sınırlarında yaşayan tüm azınlıklar, Türk yurttaşı sayılmıştır. Böylelikle Avrupalı devletlerin azınlıkları bahane ederek içişlerimize karışmaları engellenmiştir. Antlaşmanın 40. maddesine göre Heybeliada Ruhban Okulu'nun “diğer Türk öğretim kurumlarıyla aynı haklara ve ödevlere sahip olmak şartıyla” öğretime devam edebilmesi sağlanmıştır.

Yani yabancı okullar, Türkiye'nin koyduğu yasalara yaraşır bir biçimde etkinliklerine devam edebilecek ve bu okulların düzenlenmesi ve denetlenmesi Türk Hükümeti tarafından yapılacaktır. Bu sayede okullarda dini ve siyasi içerikli eğitim verilmesi engellenmiş olacaktır.

Nüfus mübadelesi kararı da azınlıklarla ilgili alınan kararlardan biridir. Bu karar ile Türkiye'de yaşayan Rumlar ve Yunanistan'da yaşayan Türkler yer değiştirmiştir. Nüfus Mübadelesinde, İstanbul ve Batı Trakya'da yaşayanlar hariç tutulmuştur.⁶⁴

Lozan'daki bütün temsilcilerin sert muhalefetleri karşısında Türk Heyeti yalnız kaldığından Patrikhane konusunda geri adım atmak zorunda kaldı. Patrikhane bazı şartları kabul ettiği takdirde İstanbul'da kalacaktı ve İsmet Paşa bu konudaki sözleri "sözlü senet" olarak kabul etti.⁶⁵ Buna bağlı olarak Fener Rum Patrikhanesi'nin yeni statüsünü şu şekilde değerlendirebiliriz:

1. Patrikhane Türkiye'de kalacak fakat tasarruf hakkı tek taraflı olarak Türk Devleti'ne aittir.

2. Patrikhane bir Türk kurumudur. Patrik de dâhil Patrikhane'de görevli memurlar da Türk memurlarıdır. Bunların tayinleri Türk Hükümeti'nin muvafakiyetiyle olur ve denetimleri yine Türk Hükümeti tarafından yapılır.

3. Patrikhane'nin siyasi statüsü kaldırılmıştır. İstanbul'daki Ortodoks Rum Cemaatinin temsilcisi değildir. Sadece dini işlerle ilgilenecektir.

4. Patrikhane, diğer azınlıklar gibi Lozan Antlaşması'nın 39, 40 ve 41. maddelerine tabiidir.⁶⁶

Lozan Antlaşması'nda Patrikhane'nin adının yer almaması bazı çevrelerce başarı olarak kabul edilmiştir. Çünkü hükümlerin içerisinde Patrikhane konusu yer alsaydı uluslararası bir sorun olacaktı ve antlaşmayı imzalayan taraf devletler Patrikhane'nin garantörleri sayılacaktı. Dolayısıyla da bu konu hakkında daha sonraki dönemlerde çıkacak sorunlar hakkında Türkiye'ye müdahale hakkını kendilerinde bulacaklardı.⁶⁷ Türk milleti Kurtuluş Savaşı'ndan başarıyla çıkmış güçlü taraf iken, bu kadar önemli bir

⁶⁴ Mübadele ve ruhban okulu, İstanbul Barosu Yayınları, 2009, s. 12.

⁶⁵ Benlisoy, Yorgo ve E. Macar, Fener Patrikhanesi, (1. Baskı), Ayraç Yayınevi, Ankara 1996, ss. 49

⁶⁶ Yalçın, Emruhan, Atatürk Türkiye'sinde Ekümenik Ortodoks Patrikhanesi ve Bizans Projesi, Siyasal Yayınevi, Ankara 2008, s. 210.

⁶⁷ Özyılmaz, 2000, s. 61.

konuda geri adım atmak, günümüze kadar sürecek Patrikhane ve ona bağlantılı Heybeliada Ruhban Okulu sorununun ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Dolayısıyla Patrikhane, İstanbul'da sadece ruhani işlerle ilgilenmek için bırakılmıştır.⁶⁸ Türkiye aleyhine eylemlere destek veren Patrik Meletios da istifa edip Türkiye'den ayrılmak zorunda bırakılmıştır.⁶⁹ Dolayısıyla hem Patrikhane hem de Patrikhane'nin eğitim kurumu olan Heybeliada Ruhban Okulu için yeni bir dönem başlamış oldu. Yeni bir devlet ile yeni ilişkiler kurulacaktı.

⁶⁸ Altındal, Aytunç, Türkiye ve Ortodokslar, (20. Basım), Alfa yayınları, İstanbul Ekim 2017, s. 171.

⁶⁹ Ercan, Yavuz, Başlangıçtan Günümüze Türkiye'de Azınlık Sorunu (İmparatorluk'tan Cumhuriyet'e Kalan Sorunlar), Turhan Kitabevi, Ankara 2011, s. 483.

İKİNCİ BÖLÜM

CUMHURİYET DÖNEMİ HEYBELİADA RUHBAN OKULU

Heybeliada Ruhban Okulu'nun Cumhuriyet dönemi iki kısma ayrılmaktadır. İlk dönem (1923-1951), Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte başlayan ve okulun yüksekokul seviyesine çıkarılmasına kadar olan süreçtir. İkinci dönem (1951-1971) ise, okulun yüksekokul seviyesine çıkarılmasından kapatılmasına kadar devam eden süreçtir. Özellikle ikinci dönem, hem okulun yüksekokul seviyesine çıkarılmasını, hem de okulun kapatılmasını kapsadığı için ayrı bir önem arz etmektedir.

2.1. Cumhuriyet Dönemi'nden Kapatılmasına Kadar Heybeliada Ruhban Okulu'nun Eğitim Faaliyetleri

İstanbul'un kurtuluşu ve Cumhuriyet'in ilanı sırasında okul için gerek dini gerekse siyasi açıdan ciddi bir hareketlilik görülmemektedir. Okulun ilk yıllarındaki eğitim ve öğretim, 1923-1951 yılları arasında da aynen devam etmiştir.⁷⁰ Fakat okulun yürürlükte olan 1903 yılı yönetmeliğinde bazı değişiklikler yapılmıştır. Çünkü okul, 1923 yılından itibaren azınlık okulları statüsünde kabul edilerek MEB'in ortaöğretim kanunlarına göre idare edilmiştir. MEB, okulun sadece ortaokul kısmını tanımıştır. Teoloji kısmını tanımamıştır. Fakat Heybeliada Ruhban Okulu kapatılana kadar okulun Teoloji kısmı Patrikhane'ye bağlı olarak tedrisata açık tutulmuştur.⁷¹ Yani okulun resmi olarak tanınan kısmı sadece 4 sınıflı ortaokul kısmıdır.

1951 yılında ise ABD'nin talebiyle tayin edilen Patrik Athenagoras'ın faaliyetleri sonucunda Heybeliada Ruhban Okulu için yeni bir dönem başlamış oldu. 25 Eylül 1951 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Dairesi tarafından Rum Rahipler Okulu yönetmenliği onaylanmıştır ve böylece okul artık sadece Rum azınlığın dinin ihtiyaçlarını karşılayan bir okul değil, yabancı öğrencilerin de okuduğu, Patrikhane'nin Ortodokslar üzerindeki egemenliğini güçlendirmeye yönelik elemanlar yetiştiren bir okul haline almıştır.⁷²

⁷⁰ Benlisoy, Y. ve E. Macar, 1996, s. 64-65.

⁷¹ İnci, 2007, s. 119

⁷² Yıldırım, 2006, s. 389.

Bu dönemde, Milli Eğitim Bakanlığı'nın 8 Aralık 1950 gün ve 9127/7 ve 2601 sayılı emriyle, Ruhban Okulu'nun dört sınıflı kısmı azınlık liseleri derecesine çıkarılmıştır. Diğer üç sınıflı kısma, bir sınıf daha eklenmesi ve Teoloji İhtisas Okulu olarak değerlendirilmesine karar verilmiştir. Bu yasayla birlikte artık Teoloji bölümünü bitirenler, lise üzerinden en az bir yıllık mesleki tahsil veren okullar derecesinden öğrenim görmüş sayılmıştır.⁷³ Böylelikle Heybeliada Ruhban Okulu, kapatıldığı 1971 yılına kadar bu statüyle eğitime devam etmiştir.

1951 Yılı Yönetmeliğine Göre Heybeliada Ruhban Okulu Lise Bölümünde Verilen Dersler ve Ders Saatleri

Dersler	Lise 1	Lise 2	Lise 3
Türkçe	3	5	6
Türk Tarihi	2	2	3
Türkiye Coğrafyası	2	2	1
Türkiye Sosyolojisi			2
Yunanca	9	9	7
Matematik	4	4	2
Kozmografya			1
Fizik	2	2	2
Kimya	2	1	1
Hayat Bilgisi	2	1	1
Din Dersi	2	2	2
Felsefe		3	3
Latince	2	1	1
Fransızca	4	3	3
Sanat Tarihi	1	1	
Musiki	1		
Beden Eğitimi	1	1	1
Milli Savunma/Vatandaşlık	1	1	1

⁷³ Tarhan, Saltuk, 1950'den Günümüze Rum Azınlık Sorunları ve Fener Rum Patrikhanesi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Atatürk İlkeleri Ve İnkılâp Tarihi Ana Bilim Dalı, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2006, s. 102.

1951 Yılı Yönetmeliğine Göre Heybeliada Ruhban Okulu Teoloji Bölümünde Verilen Dersler ve Ders Saatleri

Dersler	Teoloji 1	Teoloji 2	Teoloji 3	Teoloji 4
Türk Dili ve Edebiyatı	2	2	2	2
Doğmatik	3	3	3	
Simbolik			2	2
Kilise Tarihi	3	3	2	
Otosefal Kiliseler Tarihi				2
Patroloji	2	3		
Apoloji			2	2
Doğmalar Tarihi				2
Kilise Hukuku		3	2	
Eski Ahit Tefsiri	1	1	1	1
Yeni Ahit Tefsiri	2	2	2	2
Hıristiyan Ahlakı			2	2
Felsefi Ahlak		3		
Litürji				2
Katihitik				2
Pimantik				2
Omilitik	2			
Eski Ahide Giriş	2			
Yeni Ahide Giriş	2			
Felsefe Tarihi	3	3		
Dinler Tarihi			2	
Tefsir Bilimi	1			
K. Mukaddes Kritiği	1			
Ansiklopedik Teoloji	2			
Hıristiyan Arkeolojisi		1		
İbrani Arkeolojisi	1			
Hıristiyan Mimarisi			2	
Sağlık	2			
Beden Eğitimi	1	1	1	1

Heybeliada Ruhban Okulu'ndan, 127 yıl içinde 930 öğrenci mezun edilmiştir. Bunlardan 343'ü Piskopos, 12'si de Patrik makamına yükselmiştir.⁷⁴ 930 mezunun sadece 38'i Rum asıllı Türk vatandaşdır.⁷⁵

⁷⁴ Güler, Ali, *Dünden Bugüne Yunan-Rum Terörü*, Ocak Yayınları, Ankara 1999, s. 75.

⁷⁵ Yalçın, Emruhan, *Heybeliada Ruhban Okulu Yeniden Açılabilir mi?*, Hacettepe Üniversitesi Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, Sayı: 17, 2013, s. 111.

Uluslararası bir sorun haline getirilen ve neredeyse her platformda gündeme getirilen bu okulun, bulunduğu ülkenin dili ile hazırlanmış, okulun kendi yayınlarına ait Türkçe bir kaynak bulunmamaktadır. Bu konuda en geniş bilgiyi Salih İnci'nin doktora tezinden ulaşabiliyoruz. Kendisi, okulla ilgili Yunanca kaynaklardan tercüme yaparak bu bilgilere ulaşmıştır. Okulun kütüphanesinde çok değerli el yazması kitapların yanında okulun açılışı, öğretmen, öğrenci ve müdürlerinin bilgileri, verilen dersler ve ders müfredatları, okulda yaşanan sorunlar dâhil okulun bütün işleyişini anlatan çok detaylı kitaplar bulunmakta fakat bütün bu kitapların Türkçe tercümesi bulunmamaktadır.⁷⁶

Başta Patrik Bartholomeos olmak üzere okulun açılmasını isteyenler, okulun sadece bir eğitim kurumu olduğunu ve bu okula ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadırlar. Fakat ülkemizde daha çok misyoner bir kurum olduğu iddia edilen okulun, buna rağmen okulu her yönüyle anlatan önemli eserlerin Türkçe çevirisinin bulunmamasını, okulu pek çok uluslararası platformlarda anlatanların bu konuda yetersiz kaldıklarını görmekteyiz.

2.2. Cumhuriyet Dönemi'nden Kapatılmasına Kadar Din ve Devlet İşleri Bağlamında Heybeliada Ruhban Okulu

1922-1923 yıllarında İstanbul Rumlarından seçkin sınıfın Yunanistan'a göç etmesi nedeniyle Yunan hükümeti Heybeliada Ruhban Okulu'nun muadeletini bir derece indirmiştir. Mezun olanlara doktor yerine öğretmen unvanı verilmeye başlanmıştır.⁷⁷ Bunun üzerine okul yetkilileri tarafından 1923'den sonra dördü ortaokul, üçü de yüksek okul olmak üzere tekrar eski sistemde olduğu gibi Heybeliada Ruhban Okulu yedi yıllık bir okul haline dönüştürülür. Okula 1923-1924 eğitim öğretim yılında okula 30 öğrenci kaydedilir.⁷⁸ Bu öğrenciler orta birinci sınıfı bitirmiş ve 17 yaşından küçük olanlar arasından seçilir.⁷⁹

⁷⁶ Heybeliada Ruhban Okulu kütüphane yetkilileri ile bizzat yaptığım görüşme neticesinde bu bilgiler verilmiştir.

⁷⁷ Özel, Sibel, Fener Rum Patrikhanesi'nin Ekümeniklik İddiası ve Heybeliada Ruhban Okulu Meselesi, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2011, s. 192.

⁷⁸ Yalçın, 2009, s. 68.

⁷⁹ İnci, Salih, Heybeliada Ruhban Okulu, Yedirenk Yayıncılık, İstanbul 2011, s. 120.

1924-1925 eğitim öğretim yılında ülkemizde 138 azınlık okulu bulunuyordu.⁸⁰ 3 Mart 1924'te Tevhidi Tedrisat Kanunu'nun çıkartılması ile bütün azınlık ve yabancı okullar doğrudan MEB'e bağlı hale getirilir.

Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabulünden sonra, Milli Eğitim Bakanlığı azınlık okullarına ve yabancı okullara bir genelge göndererek şu maddelere uymalarını istemiştir:

1. *Azınlık ve yabancı okullardaki dini sembollerin, kitaplardaki dini tasvirlerin bulundurulması yasaktır. Okul girişlerine Haç asılması, yabancı devlet büyüklerinin resimlerinin ve yabancı devlet bayraklarının bulundurulması yasaktır.*

2. *Bütün öğrencilerin okullardaki dini ayinlere katılmaları yasaktır. Bu yasa, hem Müslümanları hem de başka mezhepten öğrencileri kapsamaktadır. Bunun için sık sık teftişler yapılacak ve kabahatli bulunanlar cezalandırılacaktır.*⁸¹

Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile eğitim-öğretimin tek elde toplanması amaçlanmıştır. Konuyu yabancı okullar noktasında ele alırsak, yabancı okullar denetim altına alınmıştır. Kolej ve öteki yabancı okullarda dini semboller ve amacı farklı milli duyguları empoze edecek dini doktrinler yasaklanmıştır. Bu yasaya karşı gelerek dini esaslı eğitim vermekte ısrarlı ve kararlı olan yabancı okullar ise kapatılmıştır. Azınlık ve yabancı okullarda Tarih, Coğrafya, Yurt bilgisi derslerinin verilmesi, yabancı ya da azınlığın kendi dili yanında Türkçenin de öğretilmesi amaçlanmıştır. Daha sonra ilköğretimin mutlaka Türk okullarında görülmesi zorunluluğu getirildi. Azınlık okulları da doğrudan Maarif Vekâletine bağlandı. Tevhid-i Tedrisat kanunu azınlık okullarına özel çıkartılmamıştır. Zira, bu kanunla medreseler kapatılmış ve Türkiye Cumhuriyeti sınırları içindeki bütün okullar, Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır.

Yine aynı tarihte, 3 Mart 1924'te Türkiye'de hilafet kaldırıldı. Hilafetin kaldırılmasının yanında Patrikhane'nin neden hâlâ Türkiye'de olduğu konusu ise, Türk basınında yeni bir tartışma başlattı. Gazetelerde, "*Halifeyi kolundan tutup yurtdışına gönderen hükümetin aynı şeyi neden Patrikhane'ye yapmadığı*" konusunda haberler yer alıyordu. Mustafa Kemal Atatürk ise bu konuda "*Hilafet ile birlikte Türkiye'de mevcut olan Ortodoks, Ermeni Patrikhanelerini ve Hahamhanelerin ortadan kaldırılacağını*"

⁸⁰<http://www.hurriyet.com.tr/egitim/6-bin-437-azinlik-okulundan-sadece-23-u-egitime-devam-ediyor-24746437>, (07.03.2019)

⁸¹ Deri, Mehmet, Türkiye'de Azınlıklar ve Azınlık Okulları, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2009, s. 167.

söylemiştir.”⁸² Fakat henüz yeni kurulan ülkenin bulunduğu siyasi durumlar neticesinde Atatürk’ün söylediği bu durum gerçekleşmemiştir.

Patrikhane ve yabancı okullar konusunun bu kadar gündemde olduğu bu dönemde Patrikhane, 14 Haziran 1926’da Heybeliada Ruhban Okulu’nda Kutsal Synode toplantısı düzenlemiştir. Normalde Patrikhane’de düzenlenen bu toplantının bu karışıklık içinde Ruhban Okulu’nda düzenlenmesi, Patrikhane’nin birleştirici bir siyaset izlemediğinin de göstergesidir. Bu toplantı neticesinde Patrikhane yetkilileri, Türkiye’deki Dernekler Kanunu’na muhalefet ettikleri gerekçesiyle soruşturma geçirirler.⁸³ Bu soruşturma dahi Patrikhane’yi durduramamıştır. Her programda Heybeliada Ruhban Okulu’nu öne çıkarmaya çalışmışlardır. Patrikhane yetkililerinin 1926 yılında yapılacak Panortodoks toplantısını Heybeliada Ruhban Okulu’nda yapmak istemesi üzerine Patrik Vasilios, hükümete talepte bulunmuş ancak bu istekleri Bakanlar Kurulunun 18 Ağustos 1926 tarih ve 3995 sayılı kararınca reddedilmiştir.⁸⁴

3 Haziran 1935 vakıflar kanunu gereği Heybeliada Ruhban Okulu vakıf kapsamına alınmış ve bu kanunun kapsamı gereği okul; parasız ve yatılı, malvarlığı ve geliri bulunmamakta, tüm masrafları Patrikhane tarafından karşılanmaktadır.⁸⁵ Okul vakıf kapsamında ve dolayısıyla vakıflar kontrol ve denetlemesi kanununa tabiidir. Buna rağmen Türk Hükümeti’nin aynı kanuna binaen Patrikhane’nin hesaplarının denetlenmesini istemesine rağmen Patrikhane yetkilileri, “*Bu müessese, Lozan Antlaşması’na tanınmıştır ve denetlemeye tabi tutulamaz*” gibi garip bir düşünceyle kontrole karşı çıkmışlardır. Patrikhane’nin avukatı ise “*Patrikhane’nin dokunulmazlığı vardır ve bu sebepten kimse Patrikhane’yi denetleyemez.*” diyerek aslında Patrikhane’nin –kendilerince- üstün ve imtiyazlı bir kurum olduğunu vurgulamıştır.⁸⁶

1939 yılında savaş ve casusluk faaliyetleri nedeniyle Heybeliada Ruhban Okulu’na yabancı öğrenci alımı yasaklanmıştır.⁸⁷ Bu yasakla birlikte bu tarihe kadar yabancı öğrenci alımının serbest olduğunu görüyoruz.

⁸² Benlisoy, Y. ve E. Macar, 1996, s. 50.

⁸³ Macar, 2012, s. 143.

⁸⁴ İnci, 2011, s. 121.

⁸⁵ Özel, 2011, s. 194.

⁸⁶ Şahin, 1996, s. 276.

⁸⁷ Yalçın, 2009, s. 68.

1947 yılında Patrikhane, yabancı öğrenci ve öğretmen alımı ile ilgili Milli Eğitim Bakanlığı'na başvurdu. Bu başvuruda yer alan istekler ve verilen cevaplar şu şekildedir:

1. *Heybeliada Ruhban Okulu'nun ortaokul olarak tanınmakta olan ilk dört sınıflık kısmının lise dercesine çıkartılması. Mevcut Rum liselerinde yürürlükte bulunan yönetmeliğin olduğu gibi uygulanması şartıyla kabul edilmiştir.*

2. *Üç sınıftan ibaret olan İlahiyat kısmının dört sınıfa çıkarılıp bu kısımdan coğrafya ve sosyoloji derslerinin kaldırılması. Sınıf ilavesinin sorun olmadığı fakat bu kısmın bir derecesi olmayacağı, okulun adının "Heybeliada Rum Rahipler Okulu" olacağı ve Türkçe dil ve kültür derslerinin programdan kaldırılmasının uygun olmadığı beyan edilmiştir.*

3. *Rahipler Okulu için yabancı memleketlerden öğretmen getirilmesi. Sadece Yunanistan'dan öğretmen getirilmesine izin verilmiştir.*

4. *Rahipler Okulu mezunlarının Rum azınlık okullarında din dersi öğretmenliklerine kabul edilmesi. Ruhban Okulu mezunlarına münhasır olmamak kaydıyla bir sakınca olmadığı belirtilmiştir.*

5. *Avrupa'ya giden Ruhban Okulu mezunlarının devlet okulu mezunlarına getirilen kolaylıklardan faydalanması. TC vatandaşı olan mezunlara genel mevzuata göre kolaylık gösterilmesinin doğal olduğu bildirilmiştir.*

6. *Ruhban Okulu'na yabancı ülkelerden gelecek öğrencilere ilgili makamlardan izin alınmaksızın konsoloslarımız tarafından vize verilmesi. Memleketimizin emniyeti ile ilgili usullerin buna müsait olmadığı için mümkün olamayacağı beyan edilmiştir.⁸⁸*

Yabancı öğrenci ve öğretmen alımından hiç vazgeçmeyen Patrikhane'ye bu konuda bir olumsuz yanıt da Dışişleri Bakanlığı'nda toplanan Hükümet Komisyonu tarafından verilmiştir. 26 Ekim 1949 yılında toplanan komisyon, "*Heybeliada Ruhban Okulu, yabancı uyruklu talebeyi okutmaya değil, münhasıran Türkiye'de azınlık için din ve kilise adamı yetiştirmeye mahsus bir müessesedir.*" kararını vermiştir.⁸⁹

Lozan'dan sonra, 1948 yılına kadar Patrikhane pasif bir yapıda devam etmiştir. Bu yıldan itibaren ABD Patrikhane ile ilgilenmeye başlamıştır. Bunun temel nedeni,

⁸⁸ Özel, 2011, ss. 195-196.

⁸⁹ Yalçın, 2009, s. 71.

Stalin ve kilise arasındaki duvarların yıkılmasıdır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Stalin, Rus Kilisesi'nin üzerindeki baskıları hafifletmeye başlamıştır, buna karşılık kilise de "komünizme muhalefet"ten vazgeçmiştir. Dolayısıyla ABD, komünizme açtığı savaşta Rus Kilisesi'ni kaybettiğinden, Ortodoks Kilisesi'ni dış politika aracı olarak kullanmak istemiştir. Türkiye ise, Marshall Planı çerçevesinde yardım alma sürecini hızlandıracağı düşüncesi ile kendi koyduğu kuralları çöğnemiştir.⁹⁰

25 Şubat 1946 yılında ölen Patrik I. Venyamin yerine V. Maksimos Patrik seçilmiştir. ABD gizli servisi Patrik Maksimos'un "Rus Ajanı" olduğu görüşündedir. Bunun nedeni ise Patrik Maksimos'un bu sırada Yunanistan'da olan iç savaşta komünistleri destekler nitelikte tavırlar gösterip ve Marksist görüşleri hoşgörü ile karşılmasıdır.⁹¹ ABD'nin baskılarıyla istifa eden Patrik Maksimos yerine, ABD elçisinin ricası ile ABD'de bir metropolit olan Athenagoras⁹²'in Patrik seçilmesi bizzat Başbakan Şemsettin Günaltay tarafından Bakanlar Kurulu'na sunulmuştur. Patriğin Türk vatandaşı olmaması büyük tartışmalara yol açsa da ABD'yi küstürmemek adına Athenagoras'ın önce Türk vatandaşlığına geçmesi sonra da patrik seçilmesi yolunda bir çözüm bulunmuştur.⁹³

1948 yılında ABD Başkanı Truman'ın özel uçağı ile Türkiye'ye gelen Athenagoras, kendisi için düzenlenen yemekte şunları söylemiştir: "*İstanbul dışında geniş bir arazi sahibi olmak ve Patrikhane'ye exetitoryal⁹⁴ haklar sağlamak gereklidir. Ayrıca, Heybeliada'daki Ruhban Okulu'nun Ortodoks Üniversitesi haline getirilmesi ve İstanbul'un Ortodoks dünyasının merkezi yapılmasını istiyorum.*"⁹⁵ Patrikhane'nin kaybettiğı siyasi statüyü geri kazanmak istediğini açıkça belirtmiştir.

1949 yılında taç giyen Patrik Athenegoras, Heybeliada Ruhban Okulu'yla alakalı ciddi atılımlarda bulunmaya başlamıştır. 1950 yılında İstanbul'da yaklaşık 100 bin Rum yaşamaktaydı. 1950 seçimlerinde Patrik, Demokrat Parti ile görüşerek, Heybeliada Ruhban Okulu'nun yüksekokul haline getirilmesine karşılık 100 bin Rum'un oyunu vaad

⁹⁰ Macar, 2012, ss. 190-191.

⁹¹ Günay, Tuncer, Aziz Paul'dan Günümüze Misyonerlik ve Fener Rum Patrikhanesi, Andaç Yayınları, (1. Basım), Ankara 2014, s. 270.

⁹² 1910 Heybeliada Ruhban Okulu Mezunu. Ayrıntılı bilgi için bkz. İnci, 2011.

⁹³ Özyılmaz, 2000, s. 65.

⁹⁴ Sınırdışı İmtiyazı.

⁹⁵ Özyılmaz, 2000, s. 65.

etmiştir ve sözünü almıştır.⁹⁶ Heybeliada Ruhban Okulu'na yabancı öğrenci alımına karşılık MEB'in verdiği olumsuz görüşe rağmen dönemin Başbakanı Adnan Menderes, Dışişleri bakanlığına bir yazı göndererek konuya sıcak baktığını belirterek bu konuda talimat vermiştir.⁹⁷ Bu talimat üzerine, Ruhban Okulu'nun "yüksekokul" haline getirildiği ve "yabancı öğrenci alabileceği" kararı, Milli Eğitim Bakanlığı'nın 8 Aralık 1950 tarihinde 9127/7 ve 2601 Sayılı emirleri ile karara bağlanmıştır. Bununla da yetinilmeyip, "yüksekokula daha çok sayıda yabancı öğrenci alınabileceği", Bakanlığın Talim ve Terbiye Dairesi'nin 25 Eylül 1951 tarihli ve 151 Sayılı kararı ile İstanbul Valiliği'ne bildirilmiştir.⁹⁸ Böylece 1939 yılında savaş ve casusluk faaliyetleri nedeniyle yasaklanmış olan yabancı öğrenci alımı serbest bırakılmış oldu.⁹⁹

Okul, kuruluşundan 1951 yılına kadar 696 mezun vermiştir. Bunlardan 10 kişi ise İstanbul Rum Patrikliğine kadar yükselmiştir.¹⁰⁰ Athenagoras 1949 yılında Patrik olduğunda Heybeliada Ruhban Okulu'nda Türk vatandaşı olan öğrenci sayısı 16'dır. O tarihte İstanbul'daki erkek Rum liselerinde 2500 öğrenci bulunmaktaydı. Ailelerin Papaz okullarına çocuklarını göndermek istememelerinin Cumhuriyet Hükümeti ile Patrikhane'nin politikalarının Rum aileleri üstündeki etkisi diyebiliriz.¹⁰¹

Athenagoras, Patrik olduktan sonra 1950 yılında Türk hükümetine Yunan öğrenciler için oturma izni talep eder. Oturma izinleri öğrencilik bitene kadar kabul edilir. Fakat okuldan mezun olan öğrenciler "stajyer" olarak okulda kalmaya devam etmişlerdir. Daha sonra 1957 yılında Kıbrıs nedeniyle Türk Yunan ilişkileri bozulunca hükümet oyunun farkına varır ve bu durum yasaklanır.¹⁰²

Okul, Adnan Menderes'in Milli Eğitim Bakanlığı'na bizzat talimatıyla yüksekokul statüsü kazanmıştı. 1952 yılında Adnan Menderes'in Patrikhane'yi ziyaret etmesi ile tarihte ilk kez bir başbakan Patrikhane'yi ziyaret etmiş oldu.¹⁰³ Bu ziyaretten Heybeliada Ruhban Okulu'nun da çıkarımları olmuştur. 1950 yılından sonra yabancı öğrenci sayısında ciddi artış meydana geldi. 1959 yılında 95 öğrenciden 30'u, 1962'de

⁹⁶ A.g.e., s. 86.

⁹⁷ A.g.e., s. 87.

⁹⁸ <http://www.ankarabaru.org.tr/siteler/ankarabaru/hgdmakale/2009-3/2.pdf>, (15.04.2019)

⁹⁹ Günay, 2014, s. 271.

¹⁰⁰ Özyılmaz, 2000, s. 72.

¹⁰¹ Güler, 1999, s. 59.

¹⁰² Günay, 2014, s. 272.

¹⁰³ http://www.yeniasya.com.tr/gundem/patrikhane-den-arinc-a-menderes-resimleri_101867, (02.02.2019)

81 öğrenciden 11'i, 1963 yılında 76 öğrenciden 12'sinin Türk vatandaşı¹⁰⁴ olduğu dikkate alındığında okulun kuruluş amacı ile ters düştüğünü görmekteyiz.

1952 yılında Yunan Kral ve Kraliçesinin Türkiye'yi ziyaret etmesi sebebiyle 1 Mart tarihinde Selanik'te *Makedonia* adlı gazetede başlatılan yazıda Heybeliada Ruhban Okulu için diğer okullardan farklı olarak, vakıf veya cemaatlere değil de doğrudan Patrikhane'ye bağlı beş kişilik bir ekip tarafından yönetildiği ve bu kurumun zamanla bütün Hıristiyanlığın büyük bir üniversitesi haline geleceği¹⁰⁵ gibi meydan okuma tarzında ifadeler kullanılmıştır.

1950 yıllarında İngiltere'nin Kıbrıs'tan çekilmeye karar vermesi ile Yunanistan-Türkiye ilişkileri tekrar gergin hale gelir. Kıbrıs'ın geleceği için Eylül 1955'in ilk günlerinde Türkiye ve Yunanistan Dışişleri Bakanları Londra'da bir araya gelir. Bu sırada İstanbul Ekspres Gazetesi'nin 6 Eylül'de çıkan sayısında, Selanik'te Atatürk'ün evinin bombalandığı tarzında yalan bir haber yayınlar.¹⁰⁶ Bu haberin yayınlanması ile Türkler ve Rumlar arasındaki ilişkiler daha da gerginleşmiştir.¹⁰⁷

27 Mayıs 1960 yılında askeri darbeyle Demokrat Parti iktidarı devriliş ileri gelenleri yargılanmaya başlar. Yargılandıkları davalar arasında 6-7 Eylül Davası da vardır. Şahit olarak Patrik Athenagoras da dinlenir. Patrik, Türkçe bilmesine rağmen; "Ben Bizans Rumcası ile ifade vereceğim." dediği için tercüman tutulmuş ve ifade Rumca alınmıştır.¹⁰⁸ Türkçe bilmesine rağmen "Bizans Rumcası" ifadesini kullanması, ırkçı ve zorlayıcı bir tutum olup, Patriğin birleştirici bir tutum sergilemediğini gösterir.

Lozan Barış Antlaşması'nda "Azınlıkların Himayesi" hükümlerine göre azınlık okullarının amacı, azınlığın ihtiyaçlarını karşılamaktır. Fakat burada azınlığın ihtiyaçlarından çok, uluslararası bir eğitim verildiğini görmekteyiz. Bu yüzden 1951 yılında Türkiye'nin dış temsilciliklerine, yabancı öğrenci alımını kolaylaştırmak ile ilgili gönderilen tamim, 30 Mayıs 1963'te kaldırılmıştır:

İstanbul'da Heybeliada'daki Rahipler Okuluna öğrenci olarak gelmek isteyen yabancı kimselerin yeniden istizana tabi tutulmaları, görülen lüzum üzerine

¹⁰⁴ Özyılmaz, 2000, s. 89.

¹⁰⁵ Yalçın, 2008, s. 286.

¹⁰⁶ Gülen, Nejat, Anılarımda 27 Mayıs ve Yassıada, (1. Baskı), Kastaş Yayınevi, İstanbul, Aralık 2005, s.87

¹⁰⁷ Macar, 2012, s. 196.

¹⁰⁸ Yalçın, E.Semih, Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi, (1. Basım), Berikan Yayınları, Ankara 2008, s. 300.

kararlaştırılmış bulunmaktadış. Bu gibi yabancuların dolduracakları istizan varakaları vize rejimi adlı broşürün ikinci kısmındaki maddelere uygun olarak hazırlanıp Bakanlığa gönderilecek ve ancak müracaatları kabul edildikten sonra kendilerine vize verilecektir. Bunların anılan okula kayıt ve kabul edildiklerini ispat eden bir belge ibraz etmeleri mecburiyeti bakidir.¹⁰⁹

Rum Cemaati Türkiye’de kanunlara ve karşılıklı yapılan antlaşmalara uygun bir biçimde okullara sahip olmuşlardır. Buna karşılık Batı Trakya Türklerinin İskeçe’de ortaokullara sadece bir sınıf açma talepleri ise yıllarca Yunanistan tarafından göz ardı edilmiş ve Türk makamlarını bu konuda oyalamışlardır. Bu konuda Milli Eğitim Bakanlığı’nca 12 Eylül 1963 tarihinde Dışışleri bakanlığına detaylı bir yazı yazılmıştır:

110 bin mevcutlu Batı Trakya Cemaati’nin en tabii, en hayati bir ihtiyacını tatmin için İskeçe’de önce sadece bir sınıfını açmak istediği ortaokullara, bütün tavassut ve ricalara rağmen yıllardır izin verilmemesi ve bir oyalama siyasetinin sürdürülmesi keyfiyetinin de bulunduğu düşünülebilir.

Türkiye’de 60 bin kadar Rum Ortodoks’un ise 7 ortaokulu, 6 lisesi ve Dünya hizmetinde çalıştırılmak üzere liseye dayalı bir meslek okulunun (H.R.O.) bulunduğu ve mezunlarına “İstanbul Yeni Roma Başpiskoposu Athenagoras” armasını taşıyan gizli diplomalar verildiği esasen bilinmektedir.¹¹⁰

Bu yazıda şuna da dikkat etmeliyiz: Bir diploma ancak okul müdürü tarafından verilebilir. Heybeliada Ruhban Okulu’nun gizli diplomalarında Fener Rum Patriği’nin armasının olması, okulu aslında kimin yönettiğinin ve ne amaca hizmet etmekte olduklarının da kanıtıdır.

Dönemin Milli Eğitim Bakanı İbrahim Öktem ise bu konuda, İstanbul’daki Rum azınlık okullarına şu ana kadar verilen hakları bir kenara bırakıp, bundan sonra Yunanistan’daki Türk azınlık okullarına tanınan haklarla aynı olması gerektiğini söylemiştir. Ayrıca Yunan Hükümeti’nin Türkiye’de eğitim görmüş Türk asıllı otuz beş öğretmene Batı Trakya okullarında çalışma izni verilmediği, bu konuda da aynen karşılık verileceğini belirtmiştir.¹¹¹

¹⁰⁹ Özyılmaz, 2000, s. 89.

¹¹⁰ A.g.e., s. 90.

¹¹¹ Özyılmaz, 2000, s. 91.

1950-1960 yılları Türk Hükümeti'nin tavizler verdiği bir dönemdir. Bu durumun farkında olan Patrik Athenagoras, daha önceden Patrik Maksimos tarafından Türk vatandaşlığına alınması talebinde bulunulan ve Bakanlar Kurulu tarafından reddedilen Papaz Meliton Sotiri Hacı'si¹¹², Türk vatandaşlığına kabul ettirip, İmroz ve Bozcaada Metropolitisi olarak görevlendirir. Papaz Meliton buradaki okullarda Milli Eğitim Bakanlığı mevzuatı dışına çıkarak tamamen Patrikhane yönetimi altına girmiştir. Bunun üzerine Türk Hükümeti tekrar eski statüyü gündeme getirmiş ve bu okullarda Türkçe dini eğitim yapmalarını öngören kanun maddesini 16 Temmuz 1964 tekrar yürürlüğe koymuştur. Bu konu Yunanistan tarafından Unesco toplantısına götürülmüş fakat Türk Dışişleri temsilcisi, iç meselemiz olduğunu vurgulayarak konunun muhatabı olmadıklarını söyleyerek konuyu kapatmıştır.¹¹³

Bu arada Rum azınlık okullarını denetim altına almak için Rum asıllı ve İstanbul'da Rum okullarında görevli öğretmenlerden 67'si Türkçe sınava tabi tutulmuş 55'i başarısız olmuştur. Başarısızlara bir yıl süre tanınmış, yine başarısız olanların ise görevlerine son verilmesi kararı alınmıştır.¹¹⁴

1964-1965 eğitim öğretim yılından itibaren Türk vatandaşı olmayan öğrenciler için alınan tedbirler, öğrencilerinin çoğunluğunu yabancıların oluşturduğu okul için etkileyici olmuştur. Yabancı öğrencilerin Rumca bilmemesi, Avrupa'daki Ortodoks Rum cemaatinin ihtiyacı olan din adamını yetiştirmeye çalışan Patrikhane'yi farklı çözümler bulmaya yönlendirir. Bu konuyla ilgili bir komisyon oluşturularak, Patrikhane'ye bağlı Yunanistan, Avustralya, ABD gibi ülkelerde, Heybeliada Ruhban Okulu statüsünde olmasa da bir takım kolejler ve araştırma merkezleri açılır.¹¹⁵

1970 yıllarına gelindiğinde Patrikhane, Heybeliada Ruhban Okulu hakkında, okulda verilen eğitimlerde, köklü anlamda iyileştirme kararı almıştır. Bunun nedeni ise, Yunan Kilisesi'ne bağlı ruhanilerin, Avrupa Ortodoks Kiliselerinde söz sahibi olmaya başlamasıdır. Patrikhane bu durum karşısında endişeye kapılır ve Heybeliada Ruhban Okulu mezunlarını daha da donanımlı hale getirebilmek için yabancı dil derslerine ağırlık verilmesi, yurt dışına burslu olarak gönderilen öğrenci sayısının artırılması, dışarıdan

¹¹² Papaz Meliton Sotiri Hacı 1934 Heybeliada Ruhban Okulu mezunu. Ayrıntılı bilgi için bkz. İnci, 2011.

¹¹³ Günay, 2014, s. 273.

¹¹⁴ Milliyet Gazetesi, 27 Kasım 1964, s.7

¹¹⁵ İnci, 2011, s. 135.

yabancı profesör getirilmesi, kütüphanenin zenginleştirilmesi, kilise tarihi derslerinin modern tarih dersleri ile desteklenmesi ve okulun Selanik Ruhban Okulu statüsüne gelmesi yönünde kararlar alır.¹¹⁶ Ancak bundan kısa bir süre sonra teoloji kısmının kapatılmasıyla bu kararları uygulama imkânı olmaz.

2.2.1. Heybeliada Ruhban Okulu'nun Kapatılması

Heybeliada Ruhban Okulu, bizzat kendisine yönelik açılmış bir dava ile kapatılmamıştır. Danıştay Dava Kurulu Daireleri, özel yüksekokullarca verilen diplomaların iptali konusunda MEB'e karşı bir dava açar. Dava, İzmir'deki Ege Özel Mimarlık ve Mühendislik Yüksek Okulu İnşaat Mühendisliği Bölümünü bitiren sekiz kişiye verilen diplomaların iptali konusundadır. Dolayısıyla başlangıç aşamasının Heybeliada Ruhban Okulu ile bir alakası bulunmamaktaydı. Bir mühendis tarafından Danıştay'da MEB'e karşı 1965 tarih ve 625 Sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu'nun 1 ve 13. maddelerinin iptali istemiyle açılan bu dava üzerine, Anayasa Mahkemesi'nce 1969/31 Esas, 1971/3 Karar ve 12 Ocak 1971 tarihli kararıyla adı geçen maddelerle birlikte 8'inci maddenin 2, 3 ve 4. fıkraları ve 48 inci maddenin özel okullarla ilgili olan hükümleri iptal edilmiştir.¹¹⁷

İptal edilen maddeler şunlardır:

Madde-1. Özel öğretim kurumları; Türkiye Cumhuriyeti uyruklu gerçek kişiler, özel hukuk tüzel kişileri veya özel hukuk hükümlerine göre idare edilen tüzel kişiler tarafından açılan her derecedeki okullar, haberleşme ile öğretim yapan yerler, çeşitli kurslar, dershaneler, biçki - dikiş yurtları ve benzeri kurumlar ile yabancılar tarafından açılmış bulunan öğretim kurumlarıdır.

Madde 13. Yüksek dereceli özel okullarda diplomaya esas olan teorik ve pratik derslerin imtihanları Millî Eğitim Bakanlığı'nca yaptırılır.

İmtihan kurulları birisi dersin öğretmeni olmak üzere ilgili özel okulda görevi bulunmayan ve o dersin üniversitedeki öğretim üyeleri veya yine o dersin resmî yüksek okuldaki öğretmenleri arasından seçilecek 2 üye ile birlikte 3 üyeden kurulur ve imtihanlar üniversitenin veya resmî yüksek okulun usulüne göre yapılır.

İmtihan kurullarına katılacak üniversite veya bilimsel özerkliğe sahip yüksekokul öğretim üyeleri, Millî Eğitim Bakanının istemesi üzerine ilgili fakülte veya yüksekokullarca, usulüne göre seçilir.

İmtihan kurulu üyelerinden okulun mensubu olmayanlara verilecek ücret Millî Eğitim Bakanlığınca tespit olunur ve ilgili özel öğretim kurumunca ödenir.

¹¹⁶ Özyılmaz, 2000, ss. 95-96.

¹¹⁷ Resmi gazete, 26 Mart 1971, s. 13790.

İmtihanların hangi derslerden olduğu ne zaman ve ne şekilde yapılacağı her özel yükseköğretim kurumunun yönetmeliğinde gösterilir. İmtihan hakları ve askerlik durumları bakımından özel yüksekokul öğrencilerine, resmî yüksekokul öğrencileri gibi işlem yapılır.

Madde 8. Millî Eğitim Bakanlığı birinci fıkrada kendisine tanınan yetkiyi yüksek dereceli özel okullar için, kendi teşkilâtına dâhil kurumlarla lüzumu halinde üniversitelerden alınacak öğretim üyelerinden müteşekkil bir uzmanlar heyeti vasıtasıyla kullanır.

Üniversiteler Millî Eğitim Bakanlığınca istenen nitelikteki öğretim üyelerini usulüne göre seçerek Millî Eğitim Bakanına bildirir. Bu heyete dahil kişilere ifa edecekleri hizmetler için yönetmeliğine göre tayin edilecek ücretler Millî Eğitim Bakanlığınca ödenir.

Madde 48. Yukarıdaki maddede yazılı cezalar ilk öğrenim derecesindeki özel okul öğretmenleri hakkında 1702 sayılı Kanununun 36 ve müteakip maddelerinde yazılı il millî eğitim disiplin kurulu, orta ve yüksek öğrenim veren özel okul öğretmenlerine Millî Eğitim Bakanlığı Disiplin Kurulu tarafından verilir.

Türkiye'deki tüm özel yüksekokulların kapatılmasını öngören bu yasa ile Heybeliada Ruhban Okulu'nun özel yüksekokul kapsamına girdiği gerekçesi ile İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından 12 Ağustos 1971 günü okula bir yazı gönderilir. Gönderilen yazı ile "Teoloji bölümünün 9 Temmuz 1971 tarihinden itibaren hiçbir hukuki varlığı kalmadığı" Okul Müdürlüğüne bildirilir.¹¹⁸ Bu durumda Patrikhane'nin bir karar vermesi gerekmiştir. Okul ya kapatılacak ya da bir üniversite çatısı altında devletleştirilecektir. Patrikhane'ye göre okulun bir İlahiyat Fakültesi'ne bağlanması durumunda papazlar ve imamlar birlikte okuyacak, belki de okul tamamen elden gidecek ve ileride sadece İslam'ın öğretildiği bir kurum haline getirilecekti. Bunun üzerine Patrikhane, Heybeliada Ruhban Okulu'nun Teoloji Bölümünü kapatmıştır.¹¹⁹ Okul, Heybeliada Özel Rum Erkek Lisesi olarak faaliyetlerine devam etmiştir. 1985 yılından itibaren öğrenci olmadığı için okulda eğitim yapılmamaktadır.¹²⁰

Böylelikle 1844-1971 arasında 127 yıl boyunca eğitim veren okulun Teoloji bölümünü kapatılmıştır. Görüldüğü üzere bu karar Heybeliada Ruhban Okulu için özel alınmış bir karar değildir. Yukarıda belirtildiği üzere özel yüksekokullar ile ilgili

¹¹⁸ Özyılmaz, 2000, s. 101.

¹¹⁹ Gülen, 1985, s. 142.

¹²⁰ Hürriyet Gazetesi, 30 Eylül 2013

maddelerin iptali neticesinde bu dönemde bir yüksekokul statüsünde görülen Heybeliada Ruhban Okulu kapatılmıştır.

Teoloji Bölümünün kapatıldığı yılda okulda iki öğrenci birinci sınıf, üç öğrenci ikinci sınıf, altı öğrenci üçüncü sınıf ve bir öğrenci son sınıf olmak üzere toplamda 12 öğrenci bulunmaktadır. Bu öğrenciler okul kapatılınca Selanik Aristotheles Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne yatay geçiş yapar.¹²¹ Üniversiteye geçiş yapmaları önemli bir ayrıntıdır. Zira daha sonra okulun lise düzeyinde olduğunu savunanlar için bu yatay geçişin bir açıklaması yoktur.

Patrik Athenagoras döneminde (1948-1972) Heybeliada Ruhban Okulu, önce altın çağını yaşayacak kadar geniş haklardan yararlanmıştı. Daha sonra da kapatılarak günümüze kadar gelen Heybeliada Ruhban Okulu'nun tekrar açılması sorununu ortaya çıkarmıştır. Okulun kapatılmasına da tanık olan Patrik Athenagoras, Heybeliada Ruhban Okulu'nda düşerek geçirdiği bir felç sonucu ölmüştür. 16 Temmuz 1972'de bir başka Heybeliada Ruhban Okulu mezunu (1937 mezunu) olan Gökçeada ve Bozcada Metropolitisi Dimitrios, yeni Patrik (1972-1991) olarak seçilir. Ondan sonra 1991'de, bu makama gelen şimdiki Patrik Bartholomeos da 1961 yılı Heybeliada Ruhban Okulu mezunudur.¹²²

Özel Rum Erkek Lisesi olarak eğitim-öğretime devam eden okul, öğrenci sayısının dörde inmesi, Patrikhane'nin okul için önerdiği kurucu adayların MEB tarafından reddedilmesi, okul müdürü ve öğretmenlerinin tayin edilememesi, hukuki davalarda avukat tutamamaları, gıyaben sonuçlanan davalar nedeniyle de tazminata mahkum oldukları ve okul mallarına haciz uygulandığı gibi sorunları öne sürerek okulun kapatılmasını, dönemin Milli Eğitim Bakanı Vehbi Dinçerler'e, Patrik Dimitrios 4 Ağustos 1984 tarih ve 491 nolu mektubunda dile getirir.¹²³ Ancak bu istek yetkililer tarafından "karşılıklılık ilkesi" nedeniyle kabul edilmez. Patrikhane ise fiilen okulu kapatır. Milli Eğitim açısından en azından hukuki olarak okulun lise kısmı açık kabul edildiğinden MEB'i temsilen okula "müdür vekili" adıyla Türk Müdür yardımcısı ataması

¹²¹ İnci, 2011, s. 136.

¹²² Benlisoy, Y. ve E. Macar, 1996, ss. 55-56.

¹²³ Macar, 2012, ss. 295-296.

devam ettirilir. 2004 tarihinden itibaren Müdür Başyardımcısı İnci BEKTAŞ okul müdürlüğüne vekâlet etmektedir.¹²⁴

2.2.1.1. Okulun Kapatılması ile İlgili Tartışmalar

Söz konusu hüküm ile ilgili en önemli münakaşa, okulun hangi nitelikte olduğu hakkındadır. Yüksekokul olduğu için kapatılan Heybeliada Ruhban Okulu için Patrikhane ve okul yetkilileri, okulun bir yüksekokul statüsünde olmadığını ve dolayısıyla ilgili hükmün kapsamında olamayacağını iddia ederek ve bu kararın tamamen adaletsiz olduğunu söylemektedirler.

Fakat şunu unutmamak gerekir ki 1950'den önce hükümete sunulan öneride, Heybeliada Ruhban Okulu'nun Teoloji kısmının yıllardan beri fiilen yüksekokul niteliği taşıdığı, okul yetkilileri dâhil, okulun böyle kabul edildiği ve bunun devletçe de tanınması talebinde bulunmuşlardır.¹²⁵ Ayrıca Patrikhane, okul kapatılınca, okulda öğrenim gören öğrencilerin, Selanik Aristotheles Üniversitesi İlahiyat Fakültesine yatay geçiş yaptığını da göz önünde bulundurmalıdır.

Diğer tarafta 25 Eylül 1951 tarih ve 151 sayılı okul yönetmeliğinin:

1. Maddesi: “Okulun amacı rahiplik mesleğine girecek olanları yetiştirmektir.”

3. Maddesi: “Okul üç sınıflı lise ile dört sınıflı Teoloji İhtisas Bölümünden teşekkül eder.”

54. Maddesi: “Lise mezunlarından rahiplik mesleğine intibak edecekler alınır.”

55. Maddesi: “Kayıt kabulle ilgili bölümde, okula yazılmak isteyenlerden lise bitirme diploması istenir.”¹²⁶ Okulun kendi yönetmeliğinde her anlamda kendini yüksekokul olarak tanımladığı ve bu şekilde hareket ettiği ortadadır.

Okulun kapatılmasıyla ilgili Danıştay'a dava açılır fakat dava Patrikhane'nin tüzel kişiliği olmadığı, yargıya başvurma ve okul açma ehliyetinin olmadığı gerekçesiyle reddedilmiştir.¹²⁷

¹²⁴ <https://liseistanbul.wordpress.com/2011/11/08/ozel-heybeliada-rum-lisesi/>, (12.03.2019)

¹²⁵ Macar, 2012, s. 290.

¹²⁶ Özyılmaz, 2000, s. 109.

¹²⁷ Somuncuoğlu, Sadi, Patrikhane ve 551 Yıllık Hesap: İstanbul'da Yeni Roma İmparatorluğu, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004, s. 84.

Bu süreçte İstanbul 3. Sulh Hukuk Hakimliği, 8 Kasım 1971 tarih ve 971/225-971 233 sayılı kararı ile okula avukat Simeon Tahmincioğlu'nu kurucu kayyım olarak görevlendirir.¹²⁸ Kayyımlık, Ankara Hukuk Fakültesi Profesörlerinden Ömer İlhan Akipek'i avukat olarak tutar ve o da 17 Kasım 1971'de Danıştay 8. Dairesi nezdinde MEB aleyhine dava açar. Akipek, okulun Lozan'ın 40. Maddesinin kapsamına girdiğini, okulun 625 sayılı Özel Öğretim Kurulları Kanununa göre kurulmuş olmayıp 1844'den beri var olduğunu ifade etmiştir. Bunun yanında özel yüksekokulların kapatılmasıyla öğrencilerin öğrenimlerini sürdürmek için hangi okullara devam edebileceği, bunların da hangi üniversiteye bağlanacağıın belirtildiği 1472 sayılı kanununa göre hazırlanan listede Heybeliada Ruhban Okulu'nun bulunmadığını, bu durumun okulun bir yüksekokul olarak görülmediğinin bir kanıtı olduğunu vurgular. Ayrıca böyle bir okulun ihtiyaç olduğu, kapatıldığında ise bu ihtiyacın nasıl giderileceği sorunu da gündeme getirir.¹²⁹

Bunun dışında okul kayyımlığı Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinden Prof. Hicri Fişek'e bir görüş hazırlattırır. Fişek'in 10 Şubat 1972 tarihli hazırladığı görüşte yukarıdakilere benzer gerekçeler dile getirilir.¹³⁰ Hicri Fişek'in görüşlerine karşılık dönemin yetkili makamlarınca karşı görüş bildirilir. Bu hususta dava dilekçesindeki diploma örneklerinde, Patrikhane tarafından Teoloji mezunlarına verilen Rumca belgede, belge sahibine "Ortodoks Hıristiyan Teolojisi Öğretmeni" unvanı verildiği, bunun daha önceden ifade edilen okul mezunlarının öğretmenlik yapamadığı ifadesiyle çeliştiği, dolayısıyla lise seviyesindeki bir okulda teoloji dersi verecek kişinin ancak Yüksekokul mezunu sayılması gerekeceği ifade edilerek okulun bir Yüksekokul statüsünde olduğu vurgulanır.¹³¹

Ayrıca ada sakinlerinden olan ve daha sonra Heybeliada ile ilgili kitap yazan, ki bu kitabı Heybeliada ile ilgili yapılan araştırmalarda kaynak kabul edilen Nejat Gülen, "Heybeliada" kitabında; "ülkede tek bir özel ilahiyat yüksekokul vardı, o da Heybeliada Papaz Okulu" diyerek okulun statüsü hakkında bilgi vermektedir.

¹²⁸ Macar, 2012, s. 293.

¹²⁹ Özyılmaz, 2000, ss. 107-108.

¹³⁰ Macar, 2012, ss. 294-295.

¹³¹ İnci, 2011, s. 145.

Bursa Metropoliti ve Ayatriada Manastırı Başrahibi Elpidophoros Lambriniadis, 2013 yılında verdiği röportajda;

Ruhban Okulu, açık kaldığı dönemde binden fazla mezun verdi. Bu okuldan mezun olan ruhaniler, bütün Ortodoks dünyasının en önemli ilahiyatçıları sayılıyordu. Bütün patrikhaneler Ortodoks, hatta Katolik, Proteston ve Anglikan kilisesi buraya bir öğrenci gönderiyordu. Hatta bir dönem Etiyopya'dan bir öğrenci eğitim aldı ve ilahiyatı buradan öğrendi. Patrikhanemizin bütün patrikleri, metropolitleri, episkoposları, başpiskoposları, rahipleri bu okulun mezunuydu. Bu okulun bütün Ortodoks dünyasında önemi çok büyük¹³²

diyerek okulun yüksekokul olduğu ve evrensel olduğunu iddia etmektedir. Kısacası Heybeliada Ruhban Okulu, Türkiye'de tüm özel yüksekokulların kapatılması ile ilgili yasa çıkana kadar yüksekokul muamelesi görmüş fakat 1971 yılında çıkarılan yasa ile okul lise seviyesine inmiştir.

2.2.1.2. Okulun Yeniden Açılmasına Yönelik Girişimler

Patrik Athenagoras'ın Heybeliada Ruhban Okulu'nda düşüp felç geçirip ölmesi üzerine 16 Temmuz 1972'de Gökçeada ve Bozcaada Metropoliti Dimitrios Patrik seçilmiştir. Bu dönemde daha çok Katolik Kilisesi ile yakınlaşma, çevre ve din konulu konferanslar düzenleme gibi faaliyetlere önem verilmiştir. Dimitrios'tan sonra Kadıköy Metropoliti Dimitri Arhondoni Bartholomeos 22 Ekim 1991'de Patrik seçilmiştir.¹³³ Kendisi de Heybeliada Ruhban Okulu mezunu olan Patrik Bartholomeos'un, Patrik olduktan sonra yoğunlaştığı konulardan biri de Heybeliada Ruhban Okulu'nun tekrar eğitime devam etmesidir.¹³⁴

Fener Rum Patrikhanesi, Heybeliada Ruhban Okulu'nun kapalı olduğu yıllardan itibaren din adamı ihtiyacını başta Yunanistan, Bulgaristan, Romanya ve Sırbistan olmak üzere çeşitli ülkelerden ve Teoloji Fakülteleri'nden karşılamıştır.¹³⁵ Buna rağmen Patrik Bartholomeos, Patrikhane'de görev almak için Türk vatandaşı olma kanunu nedeniyle Metropolitlerin ölmesi durumunda görev yapacak din adamı kalmayacağı için 2000'li yılların ortasına varmadan Patrikhane'nin ortadan kalkacağını savunup Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması isteğini gerek yurtiçi ve gerek yurtdışında sık sık

¹³² Hürriyet Gazetesi, 30 Eylül 2013.

¹³³ Yalçın, 2009, ss. 82.

¹³⁴ A.g.e., s. 82-83.

¹³⁵ Atlas Tarih, sayı 17, Aralık 2012- Ocak 2013, s. 88.

yinelemiştir. Sadece Bartholomeos değil, Yunanistan, ABD ve Avrupa'da her fırsatta Heybeliada Ruhban Okulu'nun tekrar eğitim faaliyetlerine devam etmesi gerektiğini her platformda dile getirmiştir.

Nitekim Aralık 1991'de Yunan Başbakanı Mitçotakis, ABD ziyareti sırasında Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılabilmesi için Türkiye'ye baskı yapılmasını istemiş, 1 Şubat 1992'de de Davos'ta yaptığı görüşmede okulun açılması için Türkiye Başbakanı'na ricada bulunmuştur.¹³⁶

Bartholomeos 16 Ocak 1992'de kısa süre önce göreve gelmesine rağmen bu konuda acele ederek, Millî Eğitim Bakanı Köksal Toptan ile görüşerek okulun açılması için resmen istekte bulunmuştur. Bakan, "*Papaz okulunu açın... Bu sizin lehinize olur.*" demiştir, Bakan ise bu teklifi şiddetle geri çevirmiştir.¹³⁷

1994 yılı Ağustos ayı sonunda, okulun açılmasını güncel tutmaya uğraşan Patrikhane, Heybeliada Ruhban Okulu'nun 150. kuruluş yıl dönümü kutlama törenleri düzenlemiştir. Ayinle başlayan törene, Fener Rum Patriği Bartholomeos, İskenderiye Patriği Parthenios, Romanya Patriği Teoktistos, Arnavutluk Başpiskoposu Anastasios, Dünya Kiliseler Birliği Genel Sekreteri Yorgi Çecis, Vatikan Ankara Büyükelçisi Sergio Sebastian, Rus, Çek ve Gürcü Ortodoks Kilise Temsilcileri, Ortodoks din ve iş adamları ve okulun eski mezunları katılmıştır. Patrik Bartholomeos okul ile ilgili olarak; "*...özel fakülteler kapsamına bizim okulumuz girmiyordu. Okulun özel bir statüsü vardı. Okul lise sonrası en az bir yıllık eğitim veren okul derecesindeydi. Bu nedenle okul yüksekokul sınıfına dâhil edilmez. Okulun açılmasına izin verilmeli.*" diyerek bu konudaki isteğini yinelemiştir. Sadece törene katılan kişilere bakarak dahi okulun sadece Türkiye'deki Rumların din adamı ihtiyacını karşılamak için (zamanında) eğitim veren bir okul olmadığı sonucunu çıkartabiliriz.¹³⁸

11-18 Kasım 1994 tarihlerinde Avrupa ziyaretlerinden sonra İstanbul Vali Yardımcısı ile görüşen Patrik Bartholomeos, "*Heybeliada Ruhban Okulu konusunda taleplerinde bir değişiklik olduğunu, artık bir Teoloji Fakültesi istemediklerini bunun*

¹³⁶ Özyılmaz, 2000, s. 119.

¹³⁷ Sofuoğlu, Adnan, Fener Rum Patrikhanesi Ve Siyasi Faaliyetleri, Turan Yayıncılık, İstanbul 1996, s. 215.

¹³⁸ Cumhuriyet Gazetesi, 29 Ağustos 1994.

yerine *İmam Hatip Okulları* gibi teknik düzeyde bir meslek okulu açılmasını talep ettiklerini”¹³⁹ ifade etmiştir.

Patrik Bartholomeos, 1994 yılında Avrupa Parlamentosu da bir devlet başkanı gibi karşılanır ve “Ekümenik Konstatinopol Patriği” sıfatı ile takdim edilir.¹⁴⁰ Anlaşılacağı üzere Patrik yine siyasi destek sağlamak amacıyla.

ABD Başkanı Bili Clinton’ın eşi Hillary Clinton ise, 28 Mart 1996’da Patrikhaneyi ziyaret ederek, “...Heybeliada Ruhban Okulu’nun açıldığı gün çok mutlu olacağı” açıklamasını yapmıştır.¹⁴¹

Avrupa’da ve ABD’deki ziyaretlerinde yeterince dikkat çektiği kanaatine varan Patrik, 4 Nisan 1996 yılında dönemin Başbakanı Mesut Yılmaz’a Heybeliada Ruhban Okulu’nun açılması ile ilgili bir dilekçe vermiştir. Heybeliada Ruhban Okulu’nun kapatılması sonrasında kendi din adamlarını yetiştirme konusunda sorun yaşadıkları, bu sorunun giderek büyüdüğü şeklinde ifadelerde bulunmuştur.¹⁴²

27 Nisan 1996 günü Fener Rum Patrikhanesi, yurt dışından siyasileri ağırlamıştır. Avrupa Parlamentosundan sağ partilerin oluşturduğu Hıristiyan Demokrat Grup üyesi 20 parlamenterle birlikte 11 saat süren bir toplantı yapmışlardır. Görüşmede Heybeliada Ruhban Okulu’nun açılması da diğer konular arasında tartışılmıştır. Patrik Bartholomeos, bu görüşme sırasında parlamenterlerden Ruhban Okulu’nun açılması ile ilgili kendilerinden destek istemiştir.¹⁴³

Patrik Bartholomeos, 1997 yılı Baharında “Time” dergisindeki demecinde: “...25 yıl önce yeni papazlar, rahipler yetiştirilmemesi için kapatılan Heybeliada Ruhban Okulu’nun açılması en büyük arzumuzdur, yeni kan alabilmemiz için bu okulun açılması gerekiyor... Tabii ki Türk toprakları üzerinde yaşıyoruz, ama bin yedi yüz yıldır biz buradayız” diyerek görüşlerini aktarmıştır.¹⁴⁴

Patrik Bartholomeos bu konudaki girişimlerini sürdürmek amacıyla 19 Ekim 1997’de 20 kişilik bir heyetle çok güvendiği ülke olan Amerika’ya gitmiştir. Patrik bir ay

¹³⁹ Yalçın, 2009, s. 84.

¹⁴⁰ Sofuoğlu, 1996, s. 211.

¹⁴¹ Sabah Gazetesi, 30 Mart 1996.

¹⁴² Macar, 2012, ss. 296-297.

¹⁴³ Milliyet Gazetesi, 29 Nisan 1996.

¹⁴⁴ Yalçın, Emruhan, Heybeliada Ruhban Okulu'nun Yeniden Açılması, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı: 41, Mayıs 2008, s. 134.

süren gezisi sırasında görüştüğü ABD yetkililerinden Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması için yardım talebinde bulunmuştur. Aynı gezide ABD Başkanı Bill Clinton tarafından “300 milyon Ortodoks Hristiyan'ın ruhanî lideri” ve “evrensel patrik” olarak tanıtilan Bartholomeos “*Ruhban Okulu'nun açılmasını istediklerini ve bunun bir ihtiyaç olduğunu*” belirtmiştir.¹⁴⁵

Heybeliada Ruhban Okulu'nun ÖSYM'ye bağlı olarak yeniden açılması yönünde bir formül bulunarak basında ön plana çıkarıldığı günlerde, 2000 yılı Şubat ayında Cumhuriyet Gazetesinin HRO'na ilişkin olarak hazırladığı bir röportajda Okul sorumlusu Apostolos Danilidis;

*“Burası yatılı ve ruhani papaz yetiştirmek amacıyla kurulmuş bir okuldur. Herhangi bir üniversiteye, ÖSYM'ye bağlanma, okulumuzu kuruluş amacından uzaklaştırır. Diğer üniversitelerde olduğu gibi günde iki üç saat çocuklar derslerini görüp okuldan ayrılırlarsa, HRO eski havasından çok şey kaybeder... Bu, okulun kuruluş prosedürüne uymuyor. Burada yalnız Ortodoks İlahiyatı okunuyordu. Şimdi böyle dinler tarihi olursa bütün Gayrimüslimler, Protestanlar, Ermeniler, Katolikler, Süryaniler katılacak ve Ortodoks teolojisi verilmeyecek. O eski kuruluş amacından uzaklaşacak. Böylece istediğimiz şekilde bir eğitim ve öğretim olmayacak.”*¹⁴⁶

diyerek bu tür bir çözümden yana olmadıklarını ortaya koymuştur. Açıklamalardan anlaşılacağı üzere, Fener Rum Patrikhanesi yetkilileri Heybeliada Ruhban Okulu'nun kesinlikle Yüksek Öğretim Kurumu veya herhangi bir üniversiteye bağlanmasını istememekte dirler. Buna gerekçe olarak da şu açıklamayı yapmaktadırlar:

*“Çünkü YÖK'e ya da bir üniversiteye bağlanırsa işlevini yerine getiremez. Biz burada 1971'e kadar özel bir öğretim yapıyorduk. Ağırlıklı olarak Ortodoks teolojisinin derslerini okutuyorduk. Rum cemaatinin yetiştirmiş olduğu profesörler dersleri Rumca olarak veriyorlardı. Okul yatılıydı. Eğer üniversiteye bağlanırsa dersler Türkçe verilecek. Sonra bu dersleri verecek öğretim üyeleri yok. Burası bir manastır olduğu için buraya kız öğrenciler gelmiyordu. Üniversite veya fakülteye bağlanırsa kızlar da gelecek. Bizim buradaki eğitimin eskiden olduğu gibi olmasını istiyoruz. Kızların gelmesini istemiyoruz. Bu yüzden okulun bir üniversiteye bağlanması imkânsız.”*¹⁴⁷

¹⁴⁵ Cumhuriyet Gazetesi, 22 Ekim 1997.

¹⁴⁶ Cumhuriyet Gazetesi, 20 Şubat 2000.

¹⁴⁷ Milliyet Gazetesi, 27 Eylül 2003.

Fener Rum Patriği Bartholomeos, 2002 Mart ayında ABD Başkanı Bush'la görüşmek ve Ortodoks Başpiskoposluğu'nun kuruluş yıldönümü kutlamalarına katılmak amacıyla özel bir uçakla ABD'ye gitmiştir.¹⁴⁸ Bartholomeos, Amerika gezisi dönüşünde, Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması için Başkan George W. Bush'tan yardım istediğini söylemiştir. Müslümanların kendi din adamını yetiştirme özgürlüğü var ise kendilerinin de bu hakkı olduğunu söylemiş ve gazetecinin “*Ruhban okulunun açılışı yasak, buna rağmen Bush'tan nasıl destek istiyorsunuz?*” sorusu üzerine sinirli bir şekilde “*Eğer devlet iradesi varsa, okulun açılması için çözüm bulunur*” demiştir. Bartholomeos'un ABD'den yardım isteği İçişleri Bakanı Rüştü Kazım Yücelen'e sorulması üzerine ve Yücelen, Hükümet'in bu konuda bir çalışmasının olmadığını söylemiştir.¹⁴⁹

Fener Rum Patriği Bartholomeos, AKP Hükümeti iktidara geldikten sonra ısrarlı tutumunu daha da ilerletmiştir. İlk olarak Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Abdullah Gül'e görüşme isteğinde bulunmuş ve bu görüşmede Gül'e, aralarında Heybeliada Ruhban Okulu'nun da açılmasını içeren “sorunlar ve istemler” belgesini sunulmuştur. Yapılan görüşmede Gül, Patriğin resmi yazışmalarda ve davetiyelerde kullandığı “ekümenik” sıfatının kullanmasının Lozan'a aykırı olmasından ve ayrıca Patrikhane'nin Fener'deki birçok binayı da satın almaya başlaması ile “Partikhane, Ortodoks Vatikanı'na dönüşüyor” izleniminden rahatsız olduğunu belirtmiştir. Bunun üzerine Bartholomeos, böyle bir niyetlerini asla olmadığını söylemiştir. Görüşmenin sonunda Bartholomeos gazetecilere açıklamada bulunmuştur ve şunları söylemiştir:

*Bize bazı sorular yöneltildi. Gereken yanıtları verdik. Partilerinin ve hükümetlerinin genel tavır ve genel yaklaşımları hakkında bilgi verdiler ve azınlıkların sorunları açısından yaklaşımlarını izah ettiler. Arz ettiğimiz konular üzerinde gerekenin en kısa zamanda yapılacağını söylediler. Bütün vatandaşların dinleri ve kökleri ne olursa olsun huzur ve mutluluk içinde yaşamalarını istediklerini söylediler ve hükümetin çalışmalarının da bu istikamette olduğunu tekrarladılar. Çok memnun ve müteşekkire ayrılıyoruz.*¹⁵⁰

Bu görüşmeden sonra Bartholomeos, Yunanlı iş damları ve yerli hukukçularla birlikte Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ile görüşmüştür. Patrik, bu ziyaretinde

¹⁴⁸ Hürriyet Gazetesi, 4 Mart 2002.

¹⁴⁹ Hürriyet Gazetesi, 12 Mart 2002.

¹⁵⁰ Cumhuriyet Gazetesi, 9 Ağustos 2003.

Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması talebini yinelemiştir. Erdoğan Bartolomeos'un bu talebi karşısında, *"Heybeliada Ruhban Okulu açılınsa isteniyorsa, minaresiz müze yapılan Atina'daki Mustafa Voyvoda Cami de, Olimpiyatlarda ibadete açılınsa."*¹⁵¹ diye talepte bulunur.

Bartholomeos'un her platformda Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılmasını dile getirmesinin hiç de masum bir istek olmadığı her fırsatta altını çizen Türk Ortodoks Patrikhanesi Basın Sözcüsü Sevgi Erenerol bu konuyla ilgili olarak: "Bartholomeos konuşmalarında *"Ben Konstantinopolis ve Yeni Roma'nın Patriğiğim"* diyor. Yeni Patriğin Türkiye Cumhuriyeti ile uzaktan yakından ilişkisi yoktur. Heybeliada Ruhban Okulu'ndan sonra Türkiye Devleti'nden ekümenik olarak kabul edilmeyi isteyecek. Ekümenik olduğu zaman da Patrikhane diyecek ki: *"Madem ben ekümeniğim, ekümenem(Hıristiyanların yaşadığı topraklar) nerede?"* diyerek bu konunun aslında ne kadar ciddi olduğuna dikkat çekmiştir.¹⁵² Erenerol, Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılmasının sadece bir papaz okulu açmak ile sınırlı kalmayacağı düşüncesini her fırsatta yinelemiştir.

Günümüzde yeni çıkan Vakıflar Yasası ile Patrikhane, Heybeliada Ruhban Okulu ve diğer Gayrimüslim vakıfların mal varlıkları iade edilmiştir. Böylece Patrikhane'nin bu konudaki sıkıntısı giderilmiştir.¹⁵³

2004 yılı Olimpiyatlarının Yunanistan'da yapılmasına karar verildiğinde, Uluslararası Olimpiyat Komitesi'nin koşullarından biri Müslüman sporcu ve izleyiciler için bir cami yapılmasıydı. Zira Avrupa'da başkentinde Cami bulunmayan tek ülkenin Atina olması böyle bir isteği beraberinde getirmiştir. Yunanistan Hükümeti ise, Atina'ya kırk kilometre uzaklıkta Penia adında bir kasabada cami yapılmasına karar vermiştir. Kasabanın belediye başkanı da *"Kasabada hiç Müslüman yok ki neden cami yapılsın?"* diyerek tepki göstermiştir. Ayrıca Atina Başpiskoposu ve Heybeliada'dan yetişen bazı din adamları da cami yapımına karşı çıkmıştır.¹⁵⁴ Bu hususta, ziyaretçilerin ve sporcuların gidemeyeceği uzaklıkta bir cami yapılması iyi niyetle bağdaştırılamamaktadır. Yunanistan Atina'da bir minare görmeye, ezan sesi duymaya tahammül edemezken,

¹⁵¹ Cumhuriyet Gazetesi, 8 Eylül 2003

¹⁵² Cumhuriyet Gazetesi, 24 Kasım 2003.

¹⁵³ 27 Şubat 2008 tarihinde Resmî Gazete 5737 sayılı "Vakıflar Kanunu".

¹⁵⁴ Cumhuriyet Gazetesi, 21 Eylül 2004.

Türkiye'nin bu kadar kendinden ödün vermesinin beklenmesinin haklı bir tutum olmadığı görülmektedir.

Yunan Elefterotipia Gazetesine göre Fener Rum Patrikhanesi, Türkiye'nin AB yolundaki teşebbüslerinden faydalanması için, 2004 yılı Aralık ayında Atina ve Brüksel'e, Türkiye'den beklentilerini içeren bir mesaj göndermiştir. Patrikhane aynı mesajı Türk Hükümeti'ne de iletmiştir. Gazeteye göre Patrikhane'nin taleplerinden bazıları şunlardır; Patrikhane'nin ekümenikliğinin tanınması, Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması, Patrik seçimi Synode meclisi içinden değil, bütün dünyadaki despotlar arasından seçilmeli, Patriğin Türk vatandaşı olma şartı kaldırılmalı, Patrikhane'nin vakıf statüsü kaldırılmalı vs. Kısacası Patrikhane'nin oldukça imtiyaz beklentisi içinde olduğu görülmektedir.¹⁵⁵

Sofya'da 2006 yılı NATO toplantısına katılan Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, Yunan Dışişleri Bakanı Bakoyanni'nin, Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması isteğine olumsuz bir cevap vermiştir. Gül, "*Ruhban Okulu'nun din eğitimi vermesi Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na ve laiklik ilkesine aykırı*" demiştir. Görüşmede Bakoyanni ise, "*Türkiye'nin AB müzakereleri sürecinde dinî özgürlüklerle ilgili daha ileri adımlar atması gerektiğini, bu çerçevede Heybeliada Ruhban Okulu'nun da açılmasının önemine*"¹⁵⁶ değinmiştir.

Türkiye ile ABD arasındaki ilişkileri daha kuvvetli hale getirme amacıyla 18 Eylül 2007 tarihinde İstanbul'a gelen ABD Dışişleri Bakanlığının siyasi işlerden sorumlu müsteşarı Nicholas Burns, Türkiye temasları çerçevesinde Fener Rum Patrikhanesi'ni de ziyaret etmiştir. Patrik ile görüşmelerini basına kapalı yapan Burns, bir gazetecinin sorusu üzerine yaptığı açıklamada; "*Ruhban Okulu'nun yeniden açılmasını uzun zamandır destekliyoruz. Ama bu, Türk Hükümeti ile Patrikhane arasında özel olarak görüşülecek ve sonuçlandırılacak bir meseledir*"¹⁵⁷ Çünkü Patrikhane bir Türk kurumudur ve yasalara uymak zorundadır. Bu durumun farkında olan Burns, sadece görüntüde yapıcı bir konuşma yaparak, kendilerince orta yol bulmaya çalıştıkları görülmektedir.

¹⁵⁵ Yalçın, Emruhan, Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi'nin Ekümenikliği Tartışmaları ve Gerçekler, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı: 50, Güz 2012, s. 493.

¹⁵⁶ Hürriyet Gazetesi, 2 Mayıs 2006.

¹⁵⁷ Yalçın, 2008, s. 387.

2008 yılında ABD’de Din ve Kamu Politikası Enstitüsü adlı kuruluş, dini özgürlükler bakımından endişe kaynağı ülkelere ilişkin yıllık raporunu sunmuştur. Enstitü tarafından ABD Başkanı George W. Bush’a gönderilen mektupta, “*Türkiye’de dini özgürlüklere ilişkin problemlerin arttığı ve Heybeliada Ruhban Okulu’nun kapalı kalmasının, Türkiye’deki Rum Ortodoks toplumunun varlığını tehdit ettiği*” savunulmuştur.¹⁵⁸

2009 yılında Yunanistan Dışişleri Bakanı Yorgo Papandreu, Fener Rum Patrikhanesi’ni ziyaret edip, Patrik Bartholomeos ile görüşmüştür. Papandreu’nun Patrikle görüşmesi sırasında “ekümenik” vurgusu yaparak, Heybeliada Ruhban Okulu sorununun da AB süreci içinde ele alınması gerektiğini söylemiştir.¹⁵⁹

Patrik Bartholomeos’la 2009 yılında Başbakan Erdoğan ile görüşmesi sonrasında yaptığı gazetecilere yaptığı açıklamada,

Ruhban Okulu konusunu, İstanbul’da ve Ankara’da, Başbakanımıza defalarca yazılı ve sözlü olarak aktardım. İsteklerimizi arz ettim. Başbakanımız diyor ki; ‘Peki ama Atina’da cami yok’ Atina’da 1-2 veya daha fazla caminin olmasını ben de istiyorum, gayet makul görüyorum. Fakat mesul ben değilim. Oradaki hataları veya eksikleri niye biz ödeyelim? Zaten Kıbrıs faturasını bizim cemaatimiz ödedi. Cemaatimiz eğer bu kadar az kaldıysa, Türk-Yunan-Kıbrıs ilişkilerindeki hatalarda, faturaların bizim cemaatimize ödettirilmesindedir.

demiştir.¹⁶⁰

2009 Kasım ayında, ABD Başkanı Barack Obama, Washington’da temaslarda bulunan Fener Rum Patriği Bartholomeos ile Beyaz Saray’da bir görüşme gerçekleştirmiştir. Beyaz Saray’dan görüşmeye ilişkin yapılan açıklamada, "*Başkan Obama, küresel konuma sahip bir lider olan “Ekümenik” Patrik’in misyonuna ve İstanbul’daki Heybeliada Ruhban Okulu’nun yeniden açılmasına olan desteğimizi pekiştirdi*" ifadesi kullanılmıştır.¹⁶¹ Bir ay sonra Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ile ABD Başkanı Barack Obama, Beyaz Saray’da bir görüşme gerçekleştirdi. Görüşmede Obama, Ruhban Okulu’nun açılması isteğini yinelemiştir.¹⁶²

¹⁵⁸ Hürriyet Gazetesi, 16 Eylül 2008.

¹⁵⁹ Hürriyet Gazetesi, 9 Ekim 2009.

¹⁶⁰ <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/diyamet-isleri-baskanindan-buyuk-acilim-20922656> 05.07.2012, (03.03.2019)

¹⁶¹ Cumhuriyet Gazetesi, 3 Kasım 2009.

¹⁶² Cumhuriyet Gazetesi, 8 Aralık 2009.

2010 yılında ABD Türkiye’yi Heybeliada Ruhban Okulu konusunda önce Mart ayında 2009 yılı İnsan Hakları Raporu’nda “Türkiye’de genel olarak insan haklarına saygı duyulduğu, ancak bazı sorunların giderilmediğini”¹⁶³ belirterek Heybeliada Ruhban Okulu meselesini tekrar gündeme getirmişlerdir. Daha sonra ise ABD Uluslararası Dini Özgürlükler Komitesi (USIRFC), Türkiye’yi, “dini azınlıkların uzun süredir eksik kalan yasal tüm haklarının tanınması” için, başta Heybeliada Ruhban Okulu’nun tekrar açılması dâhil olmak üzere bazı konularda cesaretlendirmesi gerektiği konusunda ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton’a, BM Genel Kurulu sırasında çağrıda bulunmuştur.¹⁶⁴

2011 yılında Türkiye’yi ziyaret eden ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton, İslam İşbirliği Teşkilatının (İİT) düzenlediği “Dini Temelli Hoşgörüsüzlükle Mücadele Toplantısı”nda yaptığı konuşmada,

*Yarın Ekümenik Patrik ile görüşeceğim. Türkiye’nin, bütün vatandaşlarının dini özgürlüklerine olan bağlılığını bir sembolü olarak Heybeliada Ruhban Okulunun yeniden açılması yönünde hükümete çağrıda bulunmaya devam edeceğiz.*¹⁶⁵

demiştir.

ABD’nin Heybeliada Ruhban Okulu konusunda tutumu hiç tükenmeden devam etmiştir. Her fırsatta bu konu dile getirilmiştir. ABD Dışişleri Bakanlığı’nın Avrupa ve Avrasya İşleri’nden Sorumlu Bakan Yardımcısı Philip Gordon, Heybeliada’daki Ruhban Okulu’nu ziyareti sırasında ABD’nin Ruhban okulunun yeniden açılmasına yönelik isteğini yinelemiştir.¹⁶⁶ Bu ziyaretten dört ay sonra da ABD Temsilciler Meclisi Dışişleri Komitesi’nin Avrupa, Avrasya ve Yükselen Tehditler Alt Komitesi’nde Heybeliada Ruhban Okulu’nun koşulsuz olarak veya gecikmeksizin açılmasına yönelik karar tasarısı kabul edildi. Tasarı her ne kadar tavsiye niteliğinde olup bağlayıcı olmasa da ABD’nin bu konuda Türkiye’ye baskısının devam ettiğini görmekteyiz.¹⁶⁷

2013 yılı 30 Mart tarihinde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Kanal D ve CNN TÜRK ortak yayınında gündeme ilişkin sorularını yanıtladı. Heybeliada Ruhban Okulu konusunda, Almanya Başbakanı Merkel’in, Ruhban Okulu’nun açılması gerektiği hakkında Başbakan Erdoğan’a tavsiyede bulunması üzerine Erdoğan bu konuyu yasaya

¹⁶³ Hürriyet Gazetesi, 12 Mart 2010.

¹⁶⁴ Hürriyet Gazetesi, 17 Eylül 2010.

¹⁶⁵ <https://t24.com.tr/haber/hillary-clinton-heybeliada-ruhban-okulu-yeniden-acilsin,156957>, (04/04/2019)

¹⁶⁶ Hürriyet Gazetesi, 30 Temmuz 2012.

¹⁶⁷ Hürriyet Gazetesi, 20 Kasım 2013.

bile ihtiyaç duymadan çözebileceğini fakat bunun karşısında Atina’da bulunan 2 caminin de açılması gerektiğini, hatta Ruhban Okulu ile camilerin açılışının aynı anda karşılıklı olarak yapılabileceğini söylemiştir. Ayrıca Sen Sinod Meclisinin 21 üyesinin olduğu ve buna karşılık Batı Trakya Başmüftüsü’nün Yunanistan tarafından atandığını (Lozan’a aykırı olarak), halkın seçme hakkı olmadığı ve müftülerin de başmüftüsünü seçme hakkının olmadığını belirterek bu konuda Yunanistan’ın uyarılması gerektiğini Merkel’e ifade etmiştir. Bunun üzerine Merkel, bu konuda bir bilgisinin olmadığını söylemiştir.¹⁶⁸

Andonios Parizyanos¹⁶⁹ ise Cumhurbaşkanımızın bu söylemine karşılık;

Heybeliada Ruhban Okulu 150 yıllık bir okuldur. Resmi izinle açıldı, hatta Cumhuriyet ilan edildikten sonra bu izin MEB tarafından devam ettirilmiş ve normal lise ile yüksek kısmı (dikkat ediniz) üniversite veya yüksek okul olarak izin verilmedi. Liseden sonra 2 yıllık bir özel meslek okulu statüsünde idi. Mezunları yedek subay olarak askerlik yapamazdı. Yüksekokullar kanunu çıktığı zaman birdenbire yüksekokul sayılmış ve kapatılmıştır. Heybeliada Ruhban Okulu’na dünyanın dört bir yanından öğrenci gelip eğitim görüyordu. Bunlar burada Türkiye’yi yakından tanıyorlardı. Son zamanlarda Atina’daki cami ile bağlantı kuruldu ne ilgisi olduğunu anlayamadık, ancak Atina’da yakında cami açılacaktır, bakalım o zaman Heybeliada Ruhban Okulu’nun açılışına izin verilecek mi?

diyerek, bu konudaki görüşlerini belirtmiştir.

2014 yılında Türkiye’de Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu tarafından “İnanç Özgürlüğü” konulu bir toplantı düzenlenmiştir. Toplantının son oturumu için Heybeliada Ruhban Okulu’nun seçilmesi ise manidardır.¹⁷⁰

Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (KEİ) Zirvesi için 2017 yılında Türkiye’ye gelen Yunanistan Cumhurbaşkanı Prokopis Pavlopulos;

Patrikhane’nin İstanbul’da olması Türkiye’nin Batı ile Avrupa ile en güçlü bağlarından biridir. İşte bu nedenle de Türkiye’nin zamanla başta eğitim olmak

¹⁶⁸ www.youtube.com/watch?v=-HUyYI5ND9Q/, (17.04.2019)

¹⁶⁹ Rum Vakıfları Derneği (rumvader) Başkanı Andonios Parizyanos ile bizzat yaptığım röportajdan alıntıdır.

¹⁷⁰ <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/ruhban-okulunda-inanc-ozgurlugu-toplantisi-27647874>, (03/05/2019)

*üzere Patrikhane'nin tüm ruhani faaliyetlerini gerçekleştirebilmesine olanak tanıyacağına inanıyorum. Heybeliada Ruhban Okulu'ndan bahsediyorum.*¹⁷¹

demiştir.

Son olarak 2019 yılında Yunanistan Başbakanı Aleksis Çipras Heybeliada Ruhban Okulu'nu ziyaret etti. Ruhban Okulu'nu ziyaret eden ilk Yunan Başbakanı olan Aleksis Çipras: “Umarım bir gün Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'la birlikte bu okulun kapısını açarız” demiştir.¹⁷²

2.2.1.3. Heybeliada Ruhban Okulu ve Batı Trakya

Lozan Antlaşması'nın “mütekabiliyet” ilkesi gereğince, ülkemizdeki Rum asıllı vatandaşlar ile Yunanistan'daki Türk asıllı vatandaşlar aynı haklara sahiptir. Heybeliada Ruhban Okulu'nun tekrar açılması konusunda, Rum asıllı Hıristiyan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının sahip olmak istediği haklara Yunanistan'daki Türk asıllı Müslüman vatandaşlarının da sahip olması gerekmektedir. Dolayısıyla, bu konuda karar vermeden önce, Batı Trakya'daki Türk asıllı vatandaşların da sorunlarını göz önünde bulundurulması gerekir.

Yunanistan'daki Türk azınlığın en büyük sorunlarının biri “Türk” kimliğini rahatça ifade edememesidir. 1955 yılına kadar “Türk” kelimesinin geçtiği pek çok dernek, vakıf, birlik vb. kurulmuştur. Fakat Kıbrıs olayları neticesinde 1955 yılından itibaren “Türk” kelimesi tabelalardan kaldırılıp ve yerine “azınlık” kelimesi kullanılmıştır. Yunanistan “Türk” kelimesine dahi tahammül edemediği görülür.¹⁷³

1983'te KKTC'nin kurulmasını engelleyemeyen Yunanistan, bunun intikamını kendi ülkesinde yaşayan Türklerden almıştır. İlk olarak “Türk” olan tüm derneklerin kapatılması ve bu tarihten itibaren de “Türk” kelimesi geçen herhangi bir derneğin kurulmasına izin vermeyerek işe başlamıştır. Daha sonra ise “Türk” kelimesinin kullanılması ve “Türk” varlığından bahsetmek yasaklanmıştır. 1987 yılında Yargıtay derneklerin kapatılmasını onaylamıştır. Yüksek Mahkeme, “Türk” kelimesin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını ima ettiği ve herhangi bir şekilde Yunan vatandaşları

¹⁷¹ Hürriyet Gazetesi, 23 Mayıs 2017.

¹⁷² Hürriyet Gazetesi, 7 Şubat 2019.

¹⁷³ Ayhan, Halis, *Batı Trakya Türk Azınlığının Hukuki Ve Siyasi Sorunlarının Asimilasyon Politikası Çerçevesinde Tahlili*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 42, Ekim 2014, s. 176.

tanımlarken kullanılmayacağını ve Türk kelimesini kullanılmasının kamu düzenini tehdit ettiğini iddia etmiştir.¹⁷⁴

Daha önceki bölümde bahsedildiği üzere Fener Rum Patrikhanesi ile ilgili bir karar Lozan Antlaşması'nda geçmemektedir. Patrikhane'nin İstanbul'da kalması Türkiye'nin tek taraflı tasarrufunun sonucudur. Lozan Antlaşması ile Patrikhane'nin siyasi statüsü kaldırıldı ve sadece dini bir kurum olarak kalması sağlanmıştır. Patrikhane, Türkiye kanunlarına tâbi bir kuruluştur. Patrik ve Patrikhane memurları da Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarıdır. Fener Patrikleri, Türkiye Cumhuriyeti yasaları çerçevesinde, idarî açıdan Eyüp Kaymakamlığı'na, Fatih Savcılığı'na ve İstanbul Valiliği'ne bağlıdır. Çoğu cemaatsiz 18 metropolit tarafından yapılan seçimin onayını İstanbul Valiliği verir. Buna göre patriğin Türkiye Cumhuriyeti Devleti içindeki en yüksek dereceli muhatabı İstanbul Valisi'dir.¹⁷⁵

Türkiye'deki Patrik'in karşılığı, Yunanistan'da Başmüftülüktür. 1913 Atina Antlaşması (m. 11)¹⁷⁶ ve 3 Nolu Protokolü, 1920 tarih ve 2345 sayılı "Müftülükler ile Baş Müftü Seçimi ile İslâm Cemaatlerine Ait Vakıf Gelirlerinin Yönetimine Dair Geçici Kanun"a göre Yunanistan'daki Müslümanların başı olacak bir Başmüftü seçimi (seçilmiş müftüler tarafından) ve bu makamı oluşturmak zorundadır.¹⁷⁷ Fakat günümüzde böyle bir makam yoktur. Antlaşmanın geçerliliğinin tanımayan Yunanistan, Başmüftülük ve Patrikhane'nin aynı makama sahip olduğunu unutmaktadır. Patrikhane Türkiye'deki Rum Ortodoks vatandaşlarının dini birlikteliğini sağlayan bir kurum ise, istenen Başmüftülük makamı da Yunanistan'da olan Türklerin dini olarak birleşmelerini sağlayacak bir kurum olacaktır. Sonuç olarak Patrikhane'ye karşılık bir kurum Yunanistan'da mevcut değildir.¹⁷⁸ Batı Trakya'da bir de müftülük sorunu vardır. Yunanistan'da müftüler 1985 yılına kadar karşılıklı rızayla atanmış fakat 1986 yılından itibaren Yunanistan, Türklerin rızasını almadan istedikleri kişiyi müftü atamaya başlayınca, Türkler de kendi müftülerini seçmeye başlamıştır.¹⁷⁹ Bugün Yunanistan'da İskeçe ve Gümülcine kentlerinde ikişer

¹⁷⁴ Baltalı, İbrahim, Çeyrek Yüzyıllık Dava: İskeçe Türk Birliği, Rodop Rüzgarı Gazetesi Yayınları: 2, İskeçe, 2006, ss. 50-51.

¹⁷⁵ <http://arsiv.ntv.com.tr/news/299415.asp>, (05.05.2019)

¹⁷⁶ http://www.ttk.gov.tr/wp-content/uploads/2016/11/8-Yunanistanla_baris_andlasmasi.pdf, (05.05.2019)

¹⁷⁷ Ayhan, Halis, Medeniyet ve Aidiyet Merkezliği Temelinde Türk-Yunan İlişkilerinde Din, Kırıkkale Üniversitesi İİB, Uluslararası İlişkiler Bölümü İnceleme Araştırma Dizisi Yayın No:19, Balkanlarda İslam: Miadı Dolmayan Umut, 2016, cilt V, s. 394.

¹⁷⁸ Ayhan, 2014, ss. 178-179.

¹⁷⁹ 1985'te Gümülcine, 1991'de de İskeçe müftüsünü atadı.

müftüsü vardır; biri seçilmiş müftü diğeri de Yunanistan hükümetinin atadığı ve resmi olarak tanıdığı müftüdür.

Seçilmiş müftüler manevi ve ruhani işlerle ilgilenirken atanmış müftüler de evlenme, boşanma, cenaze gibi resmi damga hamili müftülerce yapılmaktadır. Yunan Hükümeti'nin yargıçlık yapan müftülerin halk arasından seçilemeyeceği mazeretine karşılık Türkiye, seçilmiş müftülerin tanınmasının sorunu ortadan kaldıracığını savunmaktadır.¹⁸⁰ Zira bu ikilik sürekli problemlere de yol açmaktadır. Yunanistan'dan Türkiye'ye resmi ziyarette bulunan devlet adamları Patrikhane'yi ziyaret ederken, Türkiye'den Yunanistan'a resmi ziyarette bulunan devlet adamları da, seçilmiş müftüleri ziyaret etmektedir.¹⁸¹

Türkiye'de 2000 civarında Rum Ortodoks azınlığın sahip olduğu 90 kilise vardır. Bu kiliselerin 75 tanesi İstanbul'dadır ve faal durumdadır. Yunanistan'da 150.000 Türk yaşamaktadır.¹⁸² Buna rağmen Atina, Avrupa'da cami bulunmayan tek başkent olma özelliğine sahiptir.

Cumhurbaşkanı Erdoğan, Osmanlı'dan kalan ve kapalı olan iki caminin Türkiye tarafından restore edilip tekrardan açılmasına karşılık Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılmasını teklif etmiştir. Fakat Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması için her fırsatta Türkiye'ye baskı yapan ABD ve AB, konu cami açılışı olunca konuya karşı geri planda durmuştur.

Türkiye'deki Rumların malları 2011 yılında yapılan düzenleme ile iade edilmiştir.¹⁸³ Bu konuda mağduriyetleri giderilmiş oldu. Buna karşılık Yunanistan, Türklere ait mülkler bazen taraflı ve kasıtlı bazen de zorunlu nedenlerle kamulaştırıldığı görülür.¹⁸⁴

Türkiye-Yunanistan arasındaki 1951 tarihli Kültür Antlaşması, Yunanistan'daki Türklerin Türkiye'de eğitim görmesi ve daha sonra Yunanistan'da kendi okullarında

¹⁸⁰ <https://www.turkishgreeknews.org/tr/bati-trakya-da-secilmis-ve-atanmis-muftu-karmasasi-7936.html>, (17.03.2019)

¹⁸¹ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/gumulcine-secilmis-muftusune-makami-gasp-suclamasi/1083384>, (19.04.2019)

¹⁸² <http://www.mfa.gov.tr/bati-trakya-turk-azinligi.tr.mfa>, (19.03.2019)

¹⁸³ <https://www.vgm.gov.tr/vak%C4%B1f-i-%C5%9Flemleri/vak%C4%B1flar-hakk%C4%B1nda/cemaat-vak%C4%B1flar%C4%B1>, (18.05.2019)

¹⁸⁴ Cin, Turgay, "Batı Trakya Türklerinin Hukuki Statüsü Sorunları ve Avrupa Birliği", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: XI, Sayı: 1, İzmir 2009, ss. 161.

öğretmenlik yapmasını öngörmekteydi. Böylelikle hem öğretmen ihtiyacı karşılanmış olacak hem de bu öğretmenler kendi dilinde eğitim almış olacaklardı. Yunanistan, azınlık okullarını Yunanlılaştırma gayesi ile 1968 yılında kurduğu Selanik Özel Pedagoji Enstitüsü (SÖPA) mezunu öğretmenleri görevlendirip, 1973 itibari ile de Türkiye’de eğitim alan öğretmenlere görev ve çalışma izni vermemiştir. Bu akademiye Yunan ortaokul mezunlarını yani Türkçesi iyi olmayanları almış daha sonra da Türk okullarına Türkçe öğretmeni olarak tayin etmiştir. Dolayısıyla Türkçeyi iyi bilmeyen öğretmenlerin vermeye çalıştıkları Türkçe dersleri ortaya çıkmıştır. Batı Trakya’daki Türklerin 220-230 ilkokulu, 2 ortaokul-lisesi ve 2 medresesi/imam hatip lisesi olmasına karşılık, Yunanistan eğitim konusunda Türklerin bilgilenmesini, kültür düzeylerinin yükseltilmesini ve bilinçlenmesini engelleyici bir politika gütmektedir. Trakya’da “Türk yoktur” anlayışının bir sonucu ve gereği olarak Türkleri zamanla Yunanlılığa dönüştürme çabasıdadır. Türk okullarının 2011’de ve 2013’te kapatılması da Türklerin asimile edilmesine yönelik bir uygulama olarak görülebilir.¹⁸⁵

Benzeri sorunlarla hâlâ karşı karşıya kalan Yunanistan’daki Türkler, Türkiye’den bu konuda yardım beklediklerini her fırsatta dile getirmektedirler. Onların sorunlarının tarafları Yunanistan ve Türkiye’dir. Her fırsatta Türkiye’deki Rumların sahip olduğu haklara, kendilerinin de sahip olması gerektiğini, bunun uluslararası antlaşmalarda yer aldığını vurgulamaktadırlar. Son olarak, İskeçe Müftüsü Ahmet Mete 1 Mart 2019 tarihinde Rize’de Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi’nde “Dünden Bugüne Batı Trakya Müslümanları ve Sorunları” paneline katılmış ve Panelde Batı Trakya Müslümanlarının her alanda uğradığı ayrımcılıktan şöyle söz etmiştir:

Batı Trakya, Dedeoğaç, Gümülcine ve İskeçe şehirlerinden oluşan bir bölgedir. 1363-1913 yılları arasında bölge Osmanlı hakimiyetinde idi. Batı Trakya 1923 Lozan Antlaşması ile Yunanistan’a bırakılmıştır. Bu antlaşmaya göre Yunanistan’daki Türk azınlık, kendi dillerinde eğitim alabilecek, mülk edinebilecek ve vakıf kurabileceklerdir. Fakat Yunanistan çıkardığı kararname ile bu maddelerin verdiği hakları bir şekilde sınırlandırdı veya iptal etti.

Lozan’ın güvence altına aldığı Türk azınlığın kendi müftüsünü seçme hakkı Yunanistan’ın çıkardığı yasa ile iptal edildi ve Yunanistan müftülerini kendisi atamaya başladı. 1990 yılından itibaren Yunanistan müftüleri kendi

¹⁸⁵ Ayhan, 2014, ss. 177-178.

atıyor ama Müslüman halk bu müftüleri kabul etmiyor. Halk da kendi müftüsünü seçiyor ve kendi seçtikleri müftüyü tanıyorlar.

Türkiye’de 12 metropolit vardır. Bu Metropolitler Fener Rum Patrikhanesi tarafından atanmıştır. Bartholomeos Rumlar tarafından seçilmiş ve Türkiye onu atamıştır. Batı Trakya’daki Müslümanlar da kendi müftülerini seçebilmeli. Yunanistan’ın Rodos’a atadığı müftülerle Rodos’taki Müslümanların kimliklerini sildiler. Türkçe dahi bilmiyorlar. AİHM bu konuda Yunanistan’a birçok ceza verdi. Yunanistan cezaları ödedi fakat uygulamalarına devam etti.

1927 yılından beri faaliyet gösteren İskeçe Türk Birliği, sırf isminde Türk kelimesi geçiyor diye 1983’te kapatılmıştır. Şu anda illegal bir şekilde varlığını sürdürmektedir.

Yunan dili üzerinden Türkçe öğrenen öğretmenlerle eğitim seviyesizleştirildi. Antlaşmalara göre Türkiye’den öğretmen gelmesi lazım. Fakat buna müsaade etmiyorlar. Eğitimi daha çok camilerde çocuklara biz veriyoruz. Bir konferans vermek için dahi aylarca belediyeden izin almaya çalışıyoruz.

Türkiye’de Rum vakıfları Rumlara geri verildi. Rumların hastaneleri, okulları, kendilerine ait mülkleri var. Türk vatandaşı olarak bir ayrımcılığa uğramıyorlar. Fakat Yunanistan’da azınlık Müslümanları olarak bizler, devlet kurumlarında çalışmasına izin verilmez. Daha doğrusu üst makamlarda çalışmasına izin verilmez. Çiftçi, kapıcı, temizlikçi gibi işlerde çalışabilirler.

Yunanistan Tabakhane Camisini üniversite yapma bahanesi ile yıkmıştır. Eski camilerin tamirine yeni yeni izin vermeye başladılar. Bu camileri koruyan vakıfların çoğu Yunanistan’ın vakıflara atadığı kişiler tarafından ya satıldı ya da Yunan’a peşkeş çekildi.”

2.2.2. Heybeliada Ruhban Okulu’nun Yeniden Açılması Hakkında Siyasi Tartışmalar

Heybeliada Ruhban Okulu 1971 yılında kapatılmasının ardından, özel okulların “devlet denetiminde olma” şartıyla eğitimlerine devam etmelerine izin verilmiştir. Fakat Patrikhane, bu şartı kabule yanaşmadığı için okul açılmamıştır.

Patrikhane, Ruhban Okulu’nun şu şartlarda açılmasını talep etmektedir:

- Heybeliada Ruhban Okulu, dünyanın her yerinden öğrenci alarak eski günlerine geri dönmeli, dolayısıyla öğrencilerin Türk vatandaşı olma kuralı kaldırılmalıdır.
- Okul, Patrikhane’ye aittir ve onun denetimine tabiidir. Hiçbir kurumun (YÖK, MEB vs.) denetimini kabul edemez.

- Patrik ve Patrikhaneye bağı metropolitlerde, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olma şartı¹⁸⁶ kaldırılmalıdır.¹⁸⁷

Patrikhane, Heybeli Ada Ruhban Okulu'nun kapatılmasının Lozan Antlaşması'na aykırı olduğunu her fırsatta dile getirmiştir. Daha sonra okulun kapatılmasını, okul yükseköğretim kurumu olmadığı için Türkiye Anayasası'na da aykırı olduğunu söyleyerek aslında meselenin tamamen hukuksuz olduğunu vurgulamaktadırlar. Şunu belirtmek gerekir ki, bizzat Heybeliada Ruhban Okulu'nun adının geçtiği ve kapatılması gerektiği hakkında hukuki bir karar yoktur. Anayasa Mahkemesi'nin konu ile ilgili aldığı karar, tüm yükseköğretim kurumlarını kapsayan ve bu kurumların devlet kontrolünde faaliyet sürdürmesine izin vermektedir. Buradaki asıl problem, Patrikhane'nin, Türkiye Cumhuriyeti'ne ait herhangi bir kurum tarafından denetlenmeyi kabul etmemesidir. Dolayısıyla hem okulu açmak hem de diğer özel yükseköğretimlerden farklı olarak imtiyazlar istemektedir. Bu konuda azınlık haklarını öne sürmektedir. Fakat Patrikhane, Lozan Antlaşması ile azınlıklara verilen ayrıcalıkların kaldırıldığını gözardı etmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na göre de, Türk vatandaşı olan herkes eşit haklara sahiptir. Patrikhane'nin isteği yasalara aykırıdır.

Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılmaması konusundaki yasal dayanaklara geçmeden önce şunu hatırlatmakta fayda vardır: Heybeliada Ruhban Okulu'nun 1971 yılında kapatılması tamamen hukuk çerçevesindedir. Kanun ise Heybeliada Ruhban Okulu'na özel değil, tüm özel yüksekokullara yöneliktir:

1. Türkiye Cumhuriyetinin imzalamış olduğu 1924 Lozan Antlaşması'nın 40. Maddesi “Müslüman Türk vatandaşı ile gayrimüslim azınlıkların eşit haklara sahip olduğu” ile ilgili maddedir. Heybeliada Ruhban Okulu'nun özel yükseköğretim kurumu olarak kapatılmasının ardından, Patrikhane ve okul yetkilileri, okulun kapatılmasının Lozan'a aykırı olduğunu savunmuşlardır.

Eğer okulun kapatılması Lozan'a aykırı olsaydı, Osmanlı Devleti ile iyi ilişkide bulunduğu zamanlarda ve sonrasında Millî Mücadele yıllarında, devlete ihanet etmekte asla çekinmeyen Patrikhane, böyle bir kozu Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı kullanmakta

¹⁸⁶ Bu şart tamamen Lozan'a aykırıdır. Unutulmamalıdır ki, Patrikhane bir Türk kurumudur ve siyasi statüsü yoktur.

¹⁸⁷ Yıldırım, 2006, s. 396.

asla tereddüt etmezdi. Böyle davranarak sadece uluslararası alanda gündem oluşturup, meselenin unutulmasını önlemeye çalışmaktadır. Tabii yurt dışı desteği de unutulmamalıdır.

Patrikhane, Türk vatandaşlara verilmeyen bir hakkın kendilerine verilmesini isteyerek “eşitlik” ilkesine aykırı davranmaktadır. Böyle bir durumun olabilmesi için, Yunanistan’daki Türk vatandaşlara ait teoloji eğitimi veren özel yüksekokul olması ve eğitime devam ediyor olması gerekir. Azınlıklara verilen imtiyaz değil, eşitlik ilkesine dayalı prensiplerdir. Dolayısıyla okulun faaliyeti hem Müslüman hem de Müslüman olmayan halkın eğitiminde eşitlik ilkesine aykırı bir tavır sergilemektedir.

2. Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun 403 sayılı kararı ile Türkiye’de dini eğitimin verilmesi ve denetimi MEB’in görevidir.

3. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın Din ve Vicdan Hürriyeti başlığını taşıyan 24. Maddesinde “*Din ve ahlak eğitimi ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır.*” ibaresi yer almaktadır. Dolayısıyla, Patrikhane’nin tamamen kendi denetiminde bir okul isteği, öncelikle Anayasanın 24. maddesine aykırıdır. Ayrıca Anayasa’nın 10. maddesinde, Kanun Önünde Eşitlik başlığı altında geçen “Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.” ifadesi, Ortodoks Patrikhanesi’nin, diğer cemaatlerden ayrıcalıklı isteklerine hiçbir zaman kabul görmeyeceğinin de kanıtıdır.

Anayasanın 130. maddesi, “*bilimsel özerkliğe sahip üniversitelerin devlet tarafından kanunlarla kurulmasını*”, 132. madde ise, “*sadece Türk Silahlı Kuvvetleri ve Emniyet Teşkilatına bağlı özel yükseköğretim kurumları açılabilir*” demektedir. Dolayısıyla yüksekokulların kuruluş şartlarını sınırlayan Anayasa’nın 130-132. maddeleri, Ruhban Okulu’nun yüksekokul statüsünde açılmasına izin vermemektedir.

Ayrıca, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası “*vakıflar tarafından devletin gözetimi ve denetiminde yükseköğretim kurumlarının kurulabileceğine*” izin vermiştir. Patrikhane bir vakıf olmadığı için kendisine bağlı bir yükseköğretim kurulması anayasaya aykırıdır.

4. 1739 Milli Eğitim Temel Kanunu:

Madde 56. *Eğitim ve öğretim hizmetinin, bu kanun hükümlerine göre Devlet adına yürütülmesinden, gözetim ve denetiminden Milli Eğitim Bakanlığı sorumludur.*

Madde 57. *Askeri maksatlarla açılacak okullar hariç, bu kanun hükümlerine aykırı hiç bir eğitim faaliyetinde bulunulamaz.*

Kanuna göre lise ve dengi okullar ancak Milli Eğitim Bakanlığı izniyle açılabilir. Okulların denetimi de Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yapılır. “Milli Eğitim Bakanlığı denetiminde Heybeliada Ruhban Okulu açılışın” söylemi dolayısıyla anlamsızdır. Zira Milli Eğitim Bakanlığı denetimi olmayan hiçbir okul zaten açılmaz. Buna rağmen sanki fedakârlık yapar gibi söylemlerde bulunulması yandaş bir kamuoyu oluşturulmaya çalışılmasıdır.

5. 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu’na göre (3-a) “*en az dört yarıyılı (2 yıllık) kapsayan her kademedeki eğitim-öğretim*” yükseköğretim kategorisine girmektedir. Dolayısıyla iki yıllık ön lisans programları da yükseköğretim kurumudur ve YÖK kapsamındadır. Heybeliada Ruhban Okulu’nu YÖK’e bağlı olmadan Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı bir kuruluş olarak açmak ise tamamen 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu’na aykırıdır.

6. 5580 Özel Eğitim Kanunu Milletlerarası özel öğretim kurumları, yabancı okullar ve azınlık okulları başlığı altında 5 (c) (1) maddesi:

23/8/1923 tarihli ve 340 sayılı Kanuna bağlı Antlaşmanın 40 ve 41 inci maddeleriyle ilgisi bulunan okulların özellik göstermesi gereken hususları yönetmelikle tespit edilir. Bu yönetmelik, ilgili ülkelerin bu konulardaki müteakbil mevzuat ve uygulamaları dikkate alınmak suretiyle hazırlanır. Yönetmelikte belirtilmeyen hususlarda resmî okullar mevzuatı uygulanır. Bu okullarda yalnız kendi azınlığına mensup Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının çocukları okuyabilir.

Bu maddede dikkat etmemiz gereken iki husus vardır: Birincisi, Yunanistan’la olan müteakbiliyet (karşılıklılık) ilkesine göre, Müslüman Türk azınlığa tanınan haklar mutlaka göz önünde bulundurulmalı ve mutlaka karşılıklı haklar verilmelidir. İkincisi, bu okullarda sadece Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan azınlıklar okuyabilir. Oysa ki bir önceki bölümde değinildiği gibi, Heybeliada Ruhban Okulu’na çok sayıda yabancı öğrenci alınmıştır. Okulun son zamanlarında alınan öğrenciler, Türk vatandaşı olan azınlık öğrencilerinden çok daha fazladır. Zaten Patrikhane’nin her durumda Ortodokslar için bir teoloji okulu yapmaya çalıştığı ortadadır. Okul uluslararası bir statü elde etmeye çalışmıştır. Bu da “azınlık okulu” kapsamına ters olduğu görülür.

Ayrıca yabancı öğrenciler konusunda yüzde yirmi sınırını unutmamak gerekir: Özel okulda okuyan yabancı öğrenciler, Türk vatandaşı olan öğrencilerin yüzde yirmisini geçemez.¹⁸⁸

Fener Patrikliği'nin Heybeliada Ruhban Okulu konusunda öne sürmüştüğü koşullara bakıldığında bunun bağımsız, üniter, laik ve hukuk devleti olduğunu anayasasında belirten Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kabul etmesi asla mümkün görülmemektedir. Zira bunun zıttı bir söylem, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kendi mevcudiyetini tanımaması anlamına gelmektedir.

Patrikhane her platformda, Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması gerektiğini çünkü Türkiye'deki Rumların dini ihtiyaçlarını karşılayacak bir papaz okulunun olmadığını ve bu şekilde devam edilirse, Papaz bulunamayacağını ve hatta Sen Synode Meclisi mensuplarının çok yaşlandığını ve onların yerine geçecek kişilerin bulunmadığı için Rumların zor durumda olduğunu savunmaktadır.

Bu durumda Patrikhane'nin geçmişteki faaliyetlerini incelediğimizde; Mora isyanı, Yunanistan'ın bağımsızlık kazanması, Girit isyanı¹⁸⁹ konusunda ne kadar aktif bir faaliyet gösterdikleri tarih kaynaklarında mevcuttur. Daha sonra Anadolu işgal edilirken dönemin Patrik Vekili Doroteos Mamelis, Trabzon Metropoliti Hrisantos, Samsun Metropoliti Germanos, İzmir Metropoliti Hrisostomos, Edirne Metropoliti Palikaryos, tam bir Yunan örgütü gibi hareket etmişlerdir.¹⁹⁰ Heybeliada Ruhban Okulu da bu örgütün merkezi olarak çalışmalara yardımda bulunmuştur. Patrik Meletios, işgal döneminde Patrikhaneyi bir Yunan karargâhı gibi kullanmış, Patrikhane'nin istekleri doğrultusunda Venizelos tarafından 130 kadar subay ve çete reisi Samsun'a gönderilerek Karadeniz sahillerinde Pontus Devleti kurma teşebbüsleri başlatılmıştır. Patrikhane bu amaçla Trabzon, Samsun, Amasya, Yozgat, Sivas, Tokat, Gümüşhane, Çorum, Kastamonu metropolit ve papazları ile birlikte çalışıyor, onları para ve malzeme

¹⁸⁸ Bkz. Özyılmaz, 2000, ss. 133-135.

¹⁸⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Sofuoğlu, Adnan, Fener Rum Patrikhanesi ve Siyasi Faaliyetleri, Turan Yayıncılık, İstanbul, 1996. Somuncuoğlu, Sadi, Patrikhane ve 551 Yıllık Hesap: İstanbul'da Yeni Roma İmparatorluğu, Akçağ Yayınları, Ankara 2004.

¹⁹⁰ Gökçen, Salim, *Fener Rum Patrikhanesi'nin Hukuki Statüsü ve Heybeliada Ruhban Okulu'nu Açtırma Girişimleri*, Atatürk Dergisi, Cilt: V, Sayı: 1, 2006, ss. 209-210.

yönünden desteklemiştir. Buralarda görev yapan metropolit ve papazların büyük bir bölümü Heybeliada Ruhban Okulu'ndan mezun olmuşlardı.¹⁹¹

Kilisede Patrikten sonra bir çeşit idare konseyi olan 18 kişilik Sen Sinod Meclisi bulunmaktadır. Bu meclis üyelerinin de Türk vatandaşı olması gerekmektedir. Patrik de bu Sen Sinod içerisinde bulunan metropolitler arasından seçilir. Bu meclis üyelerinin Türk vatandaşı olmaması sonucunda, seçilecek Patrik de Türk vatandaşı olmayabilir. Sonuçta ortaya çıkacak görüntü, başka ülkelerin vatandaşlığına ait Patrik ve onun yönetimi ve denetiminde Rumlar ve okulları. Bu durumun Patrikhane'nin bağımsızlığı, siyasi statü elde etmesi ve en son "ekümenik" iddialarının kabulü gibi bir takım siyasi rantları beraberinde getirdiği görülür. Vatikan gibi bir statü elde etme çabasında olan Patrikhane'nin bu isteğinin siyasi bir çıkar olduğu görülür.

Fener Patrikhanesi'nin Ruhban Okulu konusundaki taleplerine gerek ulusal gerekse uluslararası açıdan bir bütün olarak bakıldığında, bunun hukuki temelden yoksun siyasi talep olduğu anlaşılmaktadır. Bu talepleri azınlık hukukunun sağladığı haklar gibi göstermek ve Türkiye Cumhuriyetinin bunları yerine getirmesi konusunda yükümlü olduğunu ileri sürmek her şeyden önce hukukun üstünlüğü ilkesine aykırı ve tamamen siyasi bir amaca yönelik bir tavır olduğu kanaatini ortaya çıkarmaktadır.¹⁹²

¹⁹¹ Yalçın, 2013, s. 127.

¹⁹² Özel, 2006, s. 64.

SONUÇ

Gücünü her zaman bulunduğu devletlerden alan Patrikhane, Bizans İmparatorluğu zamanında, Bizans'ın gücü ile anılmış ve ona göre hareket etmiştir. Osmanlı Devleti zamanında da devletin gücünden faydalanmıştır. Fatih Sultan Mehmed'in 1453 yılında İstanbul'u fethetmesi ile Patrikhane için yeni bir dönem başlamıştır. Fatih öncelikle orada bulunan halkın can, mal ve namusunun emniyette olduğunu söyleyerek, boş bulunan Patriklik makamına daha önceden nasıl Patrik seçiyorlarsa aynı şartlarda Patrik seçmelerini emretmiştir. Fatih, yeni seçilen Patriği, Hıristiyan Rum azınlığın başı olarak vezirlik makamına eşit seviyede bir makama getirmiştir.

Osmanlı Devleti'nin doğal ve hukuki varisi olan Türkiye Cumhuriyeti de bu geleneği devam ettirmiş ve bu özgürlükleri anayasal hak haline getirmiştir. Lozan Antlaşması ile Patrikhane'nin siyasi statüsü kaldırılmış ve sadece kendi cemaatinin dinî ihtiyaçlarını karşılaması kaydıyla İstanbul'da kalmasına izin verilmiştir. Fener Rum Patrikhanesi ve Heybeliada Ruhban Okulu Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti iç hukuk sistemi sayesinde bugünlere kadar gelebilmiştir.

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Heybeliada Ruhban Okulu azınlık okulları statüsünde kabul edilmiştir. MEB, okulun ortaöğretim kısmını tanımış, teoloji kısmını ise tanımamıştır. Buna rağmen Heybeliada Ruhban Okulu Teoloji Bölümü Patrikhane'ye bağlı olarak eğitime devam etmiştir. Zaman zaman okulun statüsünde ve yabancı öğrenci ve öğretmen alımı gibi konularda isteklerde bulunan Patrikhane, bu isteğine 1951 yılında ulaşmıştır. 1951 yılında ABD'nin talebiyle tayin edilen Patrik Athenagoras'ın faaliyetleri sonucunda Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Dairesi tarafından Rum Rahipler Okulu yönetmenliği onaylanmıştır ve böylece okul yabancı öğrencilerin de okuduğu Patrikhane'nin Ortodokslar üzerindeki egemenliğini güçlendirmeye yönelik elemanlar yetiştiren bir okul halini almıştır. Bu yasayla birlikte artık Teoloji bölümünü bitirenler, lise üzerinden en az bir yıllık mesleki tahsil veren okullar derecesinden öğrenim görmüş sayılmıştır ve kapatıldığı 1971 yılına kadar bu statüyle eğitime devam etmiştir.

1971 yılında YÖK'e bağlı olmayan özel yüksekokullarının kapatılmasını öngören yasayla birlikte okul kapatılmıştır. Heybeliada Ruhban Okulu, Türkiye'de o yıllarda

bulunan diğer özel yüksekokullar ile aynı yasaya bağlı olarak kapatılmıştır. Yani bizzat okula yönelik bir yasa ile ya da keyfiyetten alınmış bir karar neticesinde kapatılmış değildir. Daha sonra özel yüksekokulların devlet denetiminde açılması kararına rağmen Patrikhane, okulun devlet kontrolü ve denetiminde olmasını kabul etmediği için okul açılmamıştır. Patrikhane, Heybeliada Ruhban Okulu'nu kendine bağlı olarak özel bir statü ile açmak istemektedir. Burada asıl sıkıntı Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması değil, ne şartlarda açılacağı belirlenmesi meselesidir. Patrikhane, Patriklerin Türk olma zorunluluklarının kaldırılmasını ve Heybeliada Ruhban Okulu'nu ise yabancı öğrenci ve öğretmenlerin alındığı kendine bağlı bir kurum statüsünde açmak istemektedir. Yani okulla ilgili istekler sadece okulla sınırlı kalmamaktadır.

Türkiye ise bu konuda, Lozan'da belirtilen “karşılıklılık” ilkesi ve kanunlar çerçevesinde hareket etmektedir. Öncelikle Türkiye Cumhuriyeti topraklarında bulunan bir okulun, devlet denetimine tâbi olmaması yasalara aykırıdır. Dolayısıyla okul açılırsa mutlaka devlet denetiminde açılacaktır. Ayrıca yasalara göre tüzel kişiliği bulunmayan Patrikhane'nin okul açma yetkisi bulunmamaktadır.

Türkiye, Lozan'daki “karşılıklılık” ilkesine göre Batı Trakya'daki Türkler için bir kısım haklar talep etmektedir. Zira Türkiye'deki Rumlar Patriklerini kendileri seçmektedirler. Cemaatlerinin kapasitesini karşılayacak ibadethaneleri ve eğitim kurumları bulunmaktadır. Adında “Rum” kelimesi geçen vakıflar kurmaktadırlar. Devlet memuru olduğunda da Türkiye'deki her vatandaşla eşit haklara sahiptirler. Buna rağmen Batı Trakya Türklerinin kendi müftülerini seçme hakları bulunmamaktadır. Hatta Patrikliğin karşı makamı olarak Başmüftülük makamı da Yunanistan'da bulunmamaktadır. Atina'da bir cami olmamasının yanında Türkiye'nin, orada eskiden kalmış ve kullanılmayacak durumda olan iki camiyi restore etme talebini dahi kabul etmemektedirler. Hatta adında “Türk” kelimesi geçen bir vakıf kurulması Yunanistan yasalarına göre yasaktır. Ayrıca Türkler devlet memurluğu konusunda sıkıntı yaşamaktadırlar. Bütün bunların yanında Heybeliada Ruhban Okulu Türkiye'deki Rumların din adamı ihtiyacını karşılamaya yönelik olarak açılması durumunda Batı Trakya'daki Türklerin de din adamı ihtiyacını karşılayacak, Heybeliada Ruhban Okulu statüsünde bir okul Yunanistan'da mevcut değildir. Kısacası her iki tarafında bu konuda istekleri vardır ve bu istekler sadece okul ile sınırlı değildir.

Sonuç olarak Heybeliada Ruhban Okulu meselesi, sadece bir Ruhban okulunun tekrar açılması meselesi değildir. Dolayısıyla, Heybeliada Ruhban Okulu, Türkiye'nin de menfaatleri ve istekleri göz önünde bulundurularak hangi Őartlar altında ve hangi statüde açılması gerektiği gündeme alınabilir.

KAYNAKÇA

- Altındal, Aytunç, Türkiye ve Ortodokslar, Alfa Yayınları, İstanbul Ekim 2017.
- Atalay, Bülent, Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi'nin Siyasi Faaliyetleri (1908-1923), Tatav Yayınları, İstanbul 2001.
- Atlas Tarih, Sayı 17, Aralık 2012- Ocak 2013.
- Aydın, Mehmet, "Batı Ve Doğu Hıristiyanlığına Tarihi Bir Bakış", Ankara Üniversitesi İlahiyat Dergisi, cilt: XXVII sayfa 123-148.
- Ayhan, Halis, "Batı Trakya Türk Azınlığının Hukuki Ve Siyasi Sorunlarının Asimilasyon Politikası Çerçevesinde Tahlili", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 42, Ekim 2014.
- Ayhan, Halis, Medeniyet ve Aidiyet Merkezliği Temelinde Türk-Yunan İlişkilerinde Din, Kırıkkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü İnceleme Araştırma Dizisi Yayın No:19, Balkanlarda İslam: Miadı Dolmayan Umut, 2016, Cilt: V, ss. 371-412.
- Baltalı, İbrahim, "Çeyrek Yüzyıllık Dava: İskeçe Türk Birliği", Rodop Rüzgarı Gazetesi Yayınları: 2, İskeçe, 2006.
- Benlisoy, Yorgo ve Macar, Elçin, Fener Patrikhanesi, Ayraç Yayınevi, Ankara 1996.
- Cin, Turgay, "Yunanistan Anayasasına Göre Devlet Kilise İlişkisi", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: XIX, Sayı: 2, İzmir 2017.
- Cin, Turgay, "Batı Trakya Türklerinin Hukuki Statüsü Sorunları ve Avrupa Birliği", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: XI, Sayı: 1, İzmir 2009.
- Demirci, Kürşat, Bir Hıristiyan Mezhebi Olarak Ortodoksluğun Teolojisi, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2016.
- Deri, Mehmet, Türkiye'de Azınlıklar ve Azınlık Okulları, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2009.
- Elçin, M. ve Mehmet A. Gökaçtı, Heybeliada Ruhban Okulu'nun Geleceği Üzerine Tartışmalar Ve Öneriler, Tesev Yayınları, İstanbul 2005

- Ercan, Yavuz, Osmanlı Yönetiminde Gayrimüslimler, Turhan Kitabevi Yayınları Ankara 2001.
- Ercan, Yavuz, Başlangıçtan Günümüze Türkiye’de Azınlık Sorunu (İmparatorluk’tan Cumhuriyet’e Kalan Sorunlar), Turhan Kitabevi, Ankara 2011.
- Eroğlu, Ahmet Hikmet, “Hıristiyanların Bölünme Sürecine Genel Bir Bakış”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: XXXXI, Sayı: 1, Yayın Tarihi: 2000.
- Gökçen, Salim, “Fener Rum Patrikhanesi’nin Hukuki Statüsü ve Heybeliada Ruhban Okulu’nu Açtırma Girişimleri”, Atatürk Dergisi, Cilt V, Sayı: 1, 2006.
- Gülen, Nejat, Anılarımda 27 Mayıs ve Yassıada, (1. Baskı), Kastaş Yayınevi, İstanbul Aralık 2005.
- Gülen, Nejat, Heybeliada, (2. Baskı), Tekin Yayınevi, Ankara 1985.
- Güler, Ali, Dünden Bugüne Yunan-Rum Terörü, Ocak Yayınları, Ankara 1999.
- Güllü, Ramazan Erhan, Patrik Meletios Metaksakis ve İstanbul/Rum Ortodoks Patrikhanesi (1921-1923), Ötüken Yayınları, İstanbul 2017.
- Günay, Tuncer, Aziz Paul’dan Günümüze Misyonerlik Ve Fener Rum Patrikhanesi, (1. Basım), Andaç Yayınları, Ankara 2014.
- Güngör, Ali İsra, Vatikan Misyon Ve Diyalog, İlgü Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2006.
- Hromadka, Joseph L., “Doğu Ortodoksluğu”, (Çev: Asistan Günay Tümer), Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: XVII.
- İnci, Salih, ‘Dinler Tarihi Açısından Heybeliada Ruhban Okuluna Genel Bir Bakış’, Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, (Doktora Tezi), Konya 2007.
- İnci, Salih, Heybeliada Ruhban Okulu, Yedirenk Yayıncılık, İstanbul 2011.
- Macar, Elçin, Cumhuriyet Döneminde İstanbul Rum Patrikhanesi, İletişim Yayınları, İstanbul 2012.

- Macar Elçin ve Mehmet Ali Gökaçtı, Heybeliada Ruhban Okulu'nun Geleceği Üzerine Tartışmalar Ve Öneriler, Tesev Yayınları, İstanbul 2005.
- Mübadele ve Ruhban Okulu, İstanbul Barosu Yayınları, 2009
- Öncü, Cansen, Fener Rum Patrikhanesi Ve Faaliyetleri, Balıkesir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Karesi Tarih Kulübü Bülteni, Sayı: 1, 2007.
- Özel, Sibel, 'Hukuki Açıdan Heybeliada Ruhban Okulu Meselesi', İÜHFM, Cilt: LXIV, 2006.
- Özel, Sibel, Fener Rum Patrikhanesi'nin Ekümeniklik İddiası ve Heybeliada Ruhban Okulu Meselesi, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2011.
- Öztürk, İbrahim Sadi, Mondros, Sevr, Lozan Andlaşmaları, Ankara Ticaret Odası.
- Özyılmaz, Emre, Heybeliada Ruhban Okulu, Tamga Yayıncılık, Ankara 2000.
- Seyitdanlıoğlu, M. ve H. İnalçık, Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu, (1. Baskı), Phoenix Yayınevi, Ankara Nisan 2006.
- Sofuoğlu, Adnan, Fener Rum Patrikhanesi Ve Siyasi Faaliyetleri, Turan Yayıncılık, İstanbul 1996.
- Somuncuoğlu, Sadi, Patrikhane ve 551 Yıllık Hesap: İstanbul'da Yeni Roma İmparatorluğu, Akçağ Yayınları, Ankara 2004.
- Stavridu, Vasiliu, I İera Theologikis Sholi tis Halkis Mia Sinoptiki Theorisis, Patrikhane Yayınları, Selanik, 1994
- Şahin, M. Süreyya, Fener Patrikhanesi ve Türkiye, Ötüken Yayınları, İstanbul 1996.
- Tarhan, Saltuk, 1950'den Günümüze Rum Azınlık Sorunları Ve Fener Rum Patrikhanesi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Atatürk İlkeleri Ve İnkılâp Tarihi Ana Bilim Dalı, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2006.
- Yalçın, E. Semih, Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi, (1. Basım), Berikan Yayınları, Ankara 2008.

Yalçın, Emruhan, Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi'nin Ekümenikliği Tartışmaları ve Gerçekler, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı 50, Güz 2012.

Yalçın, Emruhan, Son Haçlı Kalesi: Heybeliada, (1. Basım), Elips Yayınları, Ankara 2009.

Yalçın, Emruhan, "Heybeliada Ruhban Okulu Yeniden Açılabilir mi?", Hacettepe Üniversitesi Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, Yıl:9, Sayı: 17, 2013.

Yalçın, Emruhan, "Heybeliada Ruhban Okulu'nun Yeniden Açılması", Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı: 41, Mayıs 2008.

Yalçın, Emruhan, Atatürk Türkiye'sinde Ekümenik Ortodoks Patrikhanesi ve Bizans Projesi, Siyasal Yayınevi, Ankara 2008.

Yıldırım, Münir, "Dünden Bugüne Heybeli Ada Ruhban Okulu Sorunu ve Etrafındaki Tartışmalar", Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: XV, Sayı: 2, 2006.

Yıldırım, Seyfi ve A. Sofuoğlu, Siyasi Faaliyetleriyle Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İstanbul Rum Ortodoks Patrikhanesi, Köksav Yayınları, Ankara 2010.

Yüçetürk, Orhan Seyfi, "Hıristiyanlık İnançlarının Doğuşu", Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 4

Cumhuriyet Gazetesi

Hürriyet Gazetesi

Milliyet Gazetesi

Sabah Gazetesi

TBMM Gizli Celse Zabıtları, Devre I Cilt: III, 25 Aralık 1922, ss.1146-1163

TBMM Gizli Celse Zabıtları, Devre I Cilt: III, 1 Ocak 1923, ss.1169-1197

Resmi Gazete 26 Mart 1971 S.13790

Resmi Gazete 27 Şubat 2008, 5737 Sayılı Vakıflar Kanunu

<https://antlasmalar.com/sevr-antlasmasi-maddeleri/>

<http://www.hurriyet.com.tr/egitim/6-bin-437-azinlik-okulundan-sadece-23-u-egitime-devam-ediyor-24746437/>

<http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/hgdmakale/2009-3/2.pdf/>

http://www.yeniasya.com.tr/gundem/patrikhane-den-arinc-a-menderes-resimleri_101867/

<https://liseistanbul.wordpress.com/2011/11/08/ozel-heybeliada-rum-lisesi/>

www.youtube.com/watch?v=-HUyYI5ND9Q/

http://arsiv.ntv.com.tr/news/299415.asp/http://www.ttk.gov.tr/wpcontent/uploads/2016/11/8-Yunanistanla_baris_andlasmasi.pdf/

<https://www.turkishgreeknews.org/tr/bati-trakya-da-secilmis-ve-atanmis-muftu-karmasasi-7936.html/>

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/gumulcine-secilmis-muftusune-makami-gasp-suclamasi/1083384/>

<http://www.mfa.gov.tr/bati-trakya-turk-azinligi.tr.mfa/>

<https://www.vgm.gov.tr/vak%C4%B1fi%C5%9Flemleri/vak%C4%B1flarhakk%C4%B1nda/cemaat-vak%C4%B1flar%C4%B1/>

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/diyanet-isleri-baskanindan-buyuk-acilim-2092265605.07.2012>

[https://t24.com.tr/haber/hillary-clinton-heybeliada-ruhban-okulu-yeniden-acilsin,156957,](https://t24.com.tr/haber/hillary-clinton-heybeliada-ruhban-okulu-yeniden-acilsin,156957)

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/ruhban-okulunda-inanc-ozgurlugu-toplantisi-27647874>